

EELK USUTEADUSE INSTITUUT

USUTEADUSKOND

RELIGIOONIUURINGUTE ÕPPETOOL

SILJA KESSLER

EESTI LGBT+ KRISTLASTE MURED

JA NENDEGA TOIMETULEK

10 INTERVJUU PÕHJAL

RAKENDUSKÕRGHARIDUSE LÕPUTÖÖ

JUHENDAJA *Ph.D* ROLAND KARO

TALLINN 2026

Sisukord

Sissejuhatus	1
Uurimiseesmärgi teostamist peamiselt toetanud küsimused	1
Teoreetilisest baasist	1
Meetodist ehk tööprotsessist.....	2
Teoreetiline osa	2
Senine uurimisseis Eestis	2
Uurimisteema valiku põhjendus ja töö eesmärk.....	3
Seksuaalsus ja sugu	4
Seksuaalteoloogia esiletõus	5
Kväärteoloogia	5
Muutused Lääne kirikutes.....	6
Eesti kiriklik kontekst. Kirikute sõnavõtte kooseluseaduse ja abieluvõrdsuse vastu	7
Homoseksuaalse armastussuhte taandamisest seksuaalaktile	9
Seksuaalse identiteedi ja elatud elu lahutamatuses	10
Piibel ei räägi seksuaalsusest tänapäevases mõttes	10
LGBT+ inimeste olukord Eestis: hoiakud ja haavatavus	11
Kirikute vaikiv reaktsioon LGBT+ inimeste vastu suunatud vägivallale.....	12
Piibli tõlkijate ja tõlgendajate vastutusest	12
LGBT+ kaasavus Eesti kirikutes	13
LGBT+ inimesi toetavaid kristlikke sõnavõtte Eestis	13
Miks on seksuaalsuse ja soo küsimused kiriklikes aruteludes esil	15
Teisesus ei piirdu sugude bioloogilise erinevusega.....	16
Empiiriline osa	16
Meetod ehk analüütiline protseduur	16
Intervjuuküsimuste sõnastamine.....	17
Intervjuu valim	17
Intervjuude teostamine	17
Kategoriate kujunemine.....	18
Tulemused kategoriate kaupa	19
Turvaline kuulumine ja selle otsing	19
Topeltmarginaliseeritus.....	19
Kirik kui tingimusliku kuulumise keskkond.....	21

Tõrjumine ja hirm selle ees	23
Toimetulekuviisid	25
Ootused kirikule	27
Vastajate kogemuspõhised hinnangud kogudusele ja kirikule.....	29
Arutelu ja järeldused	31
Ettepanekud	33
Kokkuvõte	33
Summary	
Kasutatud kirjandus ja allikad	
Lisa 1. Mõisted	
Lisa 2. Intervjuuküsimused	

Sissejuhatus

Lõputöö eesmärk on uurida, kuidas LGBT+ kristlased Eestis kirikuelu kogevad: mis neid toetab ja mis teeb osalemise keerukaks. Töö kirjeldab, mõtestab ja tõlgendab LGBT+ kristlaste elatud kogemusi Eesti kiriklikus kontekstis. Praktiline lisaeesmärk on osutada, milliseid järeldusi võiksid kogudused ja kirikud neist kogemustest teha. Soovin anda tööga empiiriliselt põhjendatud panuse tänavu Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus (EELK) käivasse seksuaalsuse ja soolisuse teemalise arutellu.

Uurimisteema on Eestis oluline, sest seksuaalsuse ja soo küsimused on nii ühiskonnas kui ka kirikutes viimastel kümnenditel teravalt esile tõusnud ning põhjustanud pingeid ja vastandusi. Samal ajal on LGBT+ kristlaste elatud kogemusi Eestis seni vähe uuritud. Käesolev töö püüab seda uurimislünka täita.

Töö teoreetiline osa käsitleb Eesti LGBT+ teematist teoloogilist arutelu sellisena, nagu see on kiriklikus avalikkuses peamiselt väljendunud: institutsionaalsete seisukohavõtude ja neile vastandunud teoloogiliste sõnavõttudena. Seega ei lähtu töö eeldusest, nagu oleks Eestis välja kujunenud kaks võrdselt esindatud teoloogilist koolkonda, vaid vaatleb arutelu selle tegelikul kujul Eesti kiriklikus kontekstis. Metodoloogiliselt asetub töö praktilise teoloogia ja kvalitatiivse empiirilise uurimistöö kokkupuutepunkti.

Uurimiseesmärgi teostamist peamiselt toetanud küsimused

- Kellele ja kus olete oma identiteeti avanud? Kuidas see on mõjutanud Teie kogemusi?
- Millised on mured, mis tulenevad sellest, et olete LGBT+ kristlane?
- Kuidas olete nende muredega toime tulnud ja mis on Teid aidanud?
- Mõeldes vaid oma kogudusele/kirikule, mis oleksid esimesed kolm positiivset ja kolm negatiivset asja, mida välja tooksite?

Teoreetilisest baasist

Toetun töös seksuaalteoloogia alasele kirjandusele. Roland Karo märkis 2026. a Tartu Ülikooli (TÜ) seksuaalteoloogia kursuse loengus, et kuigi kristlikud mõtlejad on läbi aegade arutlenud seksuaalsuse tähenduse üle, seisneb seksuaalteoloogia eelis 21. saj kultuurikontekstis selles, et see nihutab tähelepanu abstraktsetelt mõistetelt inimese elatud kogemusele – inimesele kui kehalisele, seksuaalsele ja suhetes elavale olendile. Adrian Thatcheri sõnul keskendub seksuaalteoloogia ennekõike inimestele, mitte kategooriatele, praktikatele ega vaidlusküsimustele (Thatcher 2017, 13). Suured teoloogilised kategooriad, nagu loomine, arm ja patt, jäävad küll olulisteks, kuid nende käsitlemisel on oht, et fookus nihkub eemale inimeste

tegelikust elust: räägitakse mõistetest, mitte sellest, kuidas inimesed elavad, armastavad, kannatavad, otsustavad ja vastutavad. Seksuaalteoloogia küsib seevastu, mis toimub suhetes, peredes ja kogudustes ning kuidas kiriklikud hoiakud ja praktikad inimesi mõjutavad, sealhulgas neid, kes tavapärastesse kategooriatesse ei mahu.

Meetodist ehk tööprotsessist

Kasutan töös sotsioloogilise uurimuse meetodit, millest kirjutan pikemalt empiirilises osas. Uurimus ei püstita hüpoteesi ega püüa kinnitada ühtki teooriat, vaid kaardistab väheuuritud usumaastikku ja mõtestab osalejate kogemusi nende endi sõnastuses. Tegin kümme poolstruktureeritud temaatilist intervjuud, mida analüüsisin induktiivse sisuanalüüsi abil. Uuritav sihtrühm on Eesti LGBT+ kristlased – inimesed, kes samastuvad kristliku usuga ja kuuluvad seksuaal- või soolisse vähemusse (lesbid, geid, biseksuaalsed, mittebinaarsed ja transsoolised inimesed). Valim on eesmärgipärane, mitte esinduslik: osalejad valisin teadlikult, et saada mitmekesiseid ja sisukaid kogemuslugusid. Andmeid kogusin 2025. a detsembrist kuni 2026. a jaanuarini.

Teoreetiline osa

Senine uurimisseis Eestis

TÜ-s kaitstud bakalaureuse- ja magistritöodes on uuritud nii bi- kui ka homoseksuaalseid identiteete ja nende seoseid kristliku identiteediga. Iris Saviku bakalaureusetöö „Biseksuaalne identiteet ja selle seosed religiooniga kristliku usu näitel“ toob välja, et biseksuaalsus jääb nii ühiskondlikes kui ka LGBT- ja kiriklikes aruteludes sageli nähtamatuks, sest seksuaalsust mõtestatakse enamasti binaarselt hetero- ja homoseksuaalsuse vastandusena. Sel on inimeste elule tagajärjed: bifoobia, suurem vaimse tervise koormus, keerulisem kapist väljatulek ning kogukonnast kõrvale jäämine. Kristlik keskkond võib usu ja seksuaalse identiteedi konflikti süvendada, kuid võimalik on ka nende positiivne lõimumine. Savik rõhutab, et biseksuaalsust tuleb võtta tõsiselt identiteedi ja elatud kogemusena, mitte taandada seda vaid seksuaalkäitumisele. (Savik 2019) Sama autori magistritöö „Seksuaalse identiteedi käsitlemine religiooskes kontekstis Eesti kristliku kogukonna näitel“ osutab, et seksuaalne ja religioosne identiteet on omavahel seotud ning mõjutavad teineteist (Savik 2022).

Mari Weberi magistritöö „Narratiivne uurimus homoseksuaalsest sättumusest ja kristlikust identiteedist viie intervjuu põhjal“ toob esile, et homoseksuaalne ja kristlik identiteet ei ole paratamatult omavahel vastuolus: intervjuudes osalejad kirjeldasid nende kahe

identiteedi praeguseks konfliktivaba kooseksisteerimist. Pinged seostusid lugedes pigem kiriku õpetuslike rõhuasetuste ja kitsaste tõlgendustega kui inimese isikliku suhtega Jumalaga. Vastajad rõhutasid, et usu kese on armastuses ning seksuaalne orientatsioon ei ole ristiusu keskne teema, kuigi sellele pannakse kristlikus kontekstis ebaproportsionaalselt palju taunivat rõhku. Töö osutab kaasavama dialoogi vajadusele kirikus, mis arvestaks nii akadeemilise teoloogia arenguid kui ka puudutatud inimeste kogemusi. (Weber 2020)

Uurimisteema valiku põhjendus ja töö eesmärk

Üks vaatenurk on jäänud senistes uurimustes tagaplaanile: milliseid pingeid ja raskusi LGBT+ kristlased oma usulises ja kiriklikus elus kogevad, milliseid tundeid see neis tekitab, kuidas nende kogemustega toime tulevad ning mida oma koguduselt ja kirikult ootavad. Just sellele keskendub minu töö, mis ei korda varasemates uurimustes käsitletut, vaid asetub nende kõrvale, nihutades fookuse identiteedi kujunemiselt elatud kogemusele. TÜ-s kaitstud tööd tõid välja, kuidas LGBT+ kristlased oma identiteeti mõtestavad ning seda kristlike tõekspidamistega seostavad. Eestis pole aga seni uuritud, kuidas need seosed ja vastuolud igapäevaelus avalduvad. Minu töö toob esile kiriklikus kontekstis kogetud pinged, nende emotsionaalse mõõtme ja toimetulekuviisid ning pakub teoloogilisele arutelule Eestis empiirilist ja tõlgendavat lisandväärtust.

LGBT+ kristlaste küsimus puudutab nii kirikut kui ka ühiskonda laiemalt. Eesti õiguskorras on toimunud olulised muutused: 2014. a võeti vastu ja 2016. a jõustus kooseluseadus. 2023. a muudeti perekonnaseadust nii, et alates 2024. a saavad Eestis abielluda ka samast soost paarid. Samal ajal käsitlevad kristlikud kirikud Eestis nii samasoolisi armastussuhteid kui ka abielu samast soost inimeste vahel Piiblile viidates jätkuvalt patuna. Seda võib käsitleda vastuoluna mitte ainult kiriku ja ühe vähemusrühma, vaid ka kiriku ja riigi seaduste vahel. See võib tekitada vastuolu ka leerikoolide õpetuse ning riigis kehtiva õiguskäsitluse vahel.

Valisin töö teema soovist anda sisuline panus ka EELK-s käivasse teoloogilisse arutellu, mille üheks teemaks 2026. a on soolisus ja seksuaalsus. Arutelu strategiadokumendis aastateks 2024–2029 tõdetakse, et „viimaste aastate jooksul on kirikus saanud sagedaseks vastandumine teemadel, mis põhjustavad ühiskonnas laiemalt lahkarvamusi“ ning seatakse eesmärgiks, et kirik räägiks neil teemadel osaduslikult ja hingehoidlikult, leppides ühtlasi kokku arutelukultuuri põhimõtetes. Strateegia nimetab üldkiriklikku teoloogilist arutelu vajava teemavaldkonnana ka soolisuse ja seksuaalsuse ning EELK-s tegutseb töörühm, mille käsitlusvälja kuulub ka LGBT+ kristlaste temaatika. Töö eesmärk on tuua esile LGBT+

kristlaste kogemused ja mured, et aidata kaasa informeeritud arutelule kirikus. Seetõttu on töö ajakohane ja praktilise tähendusega.

Teema on oluline ka Eesti riigile. Detsembris 2025 valmis tegevuskava, valdkondadeülene kokkulepe, mis keskendub aastatel 2025–2030 Eestis LGBT+ inimeste võrdse kohtlemise, heaolu ja turvatunde edendamisele (majandus- ja kommunikatsiooniministeerium 2025). Ka Euroopa Komisjon seadis aastateks 2020–2025 strateegiliseks eesmärgiks Euroopa Liidu, kus LGBT+ inimesed tunnevad end turvaliselt ning neil on võrdsed võimalused osaleda ühiskonnas ja realiseerida kõiki oma võimeid (majandus- ja kommunikatsiooniministeerium 2025, 5).

Lisaks kiriku õpetusele käsitleb töö ka teema teoloogilist külge: kas ja kuidas kaasaegne teoloogia põhjendab kristliku usu ja LGBT+ identiteedi patuta ja halvaks panuta koeksisteerimise võimalikkust. Kuna eestikeelses teoloogilises kirjanduses on seda küsimust käsitletud vaid üksikute artiklite tasandil, toetun teoreetilise raamistiku kujundamisel ka kogumikule *The Oxford Handbook of Theology, Sexuality, and Gender* (2017), mis annab ülevaate, kuidas kaasaegses teoloogias seksuaalsust ja soolisust uuritakse ja käsitletakse. Tegemist on seksuaalteoloogia käsiraamatuga, akadeemilise kogumikuga, mis koondab eri autorite teadusartikleid. Samuti kasutan oma töös Susannah Cornwalli raamatut *Theology and Sexuality* (2013).

Seksuaalsus ja sugu

Mõiste seksuaalsus ning sellega seotud mõisted homo-, hetero- ja biseksuaalsus ilmusid Euroopas keelekasutusse 19. saj. Sõna *homoseksuaalne* trükiti esmakordselt 1869. a. (Thatcher 2017, 5)

Teadlased on üldiselt ühel meelel, et esmalt kujundati homoseksuaalsuse mõiste, mis omakorda tõi kaasa heteroseksuaalsuse ja biseksuaalsuse mõistete tekkimise. Teisisõnu hakkas kujunema arusaam, et inimesi saab liigitada nende seksuaalse iha järgi (erinevalt nende seksuaalsest käitumisest) ning et seksuaalne orientatsioon on isiksuse üks keskseid tunnuseid. Kuigi selline liigitamine algas, nagu Foucault on märkinud, katsega korrastada ja kontrollida „perverssust“, suutsid need, keda nii liigitati, pöörata selle liigituse vastupanu vormiks: kujundada esmalt identiteet, seejärel kogukond ning lõpuks vähemusrühmana ka inimõigused välja võidelda (Stuart 2017, 18–19).

Seksuaalteoloogia esiletõus

Kuigi kiriklikud vaidlused on Elizabeth Stuarti hinnangul muutunud üldiselt etteaimatavaks ja „intellektuaalselt kuivaks“, on neist paljuski eraldi arenenud seksuaalteoloogiline mõtlemine avanud üllatavalt viljaka aruteluruumi. Arutelu ei piirdu enam üksnes homoseksuaalsusega, mis küll teema esile tõstis, vaid käsitleb inimese seksuaalsust kogu selle mitmekesisuses ja keerukuses. (Stuart 2017, 18)

Teoloogia kui teadusharu on viimastel aastakümnetel üha enam hakanud käsitlema teemasid, mida varem ei seostatudki kristliku õpetusega. Seda kinnitab mitme uue uurimissuuna esiletõus, nt: seksuaal-, feministlik-, keha-, lesbi- ja gei-, sündsusetu-, seksuaalvabastuse- ning kväärteoloogia. (Thatcher 2017, 3–4)

Katustermini *seksuaalteoloogia* võttis kasutusele James B. Nelson 1979. a ilmunud raamatus „Embodiment: An Approach to Sexuality and Christian Theology“. Karo selgituse järgi saab seksuaalteoloogiat mõista kahel viisil. Esiteks, seksuaalteoloogia kui seksuaalsust käsitlev teoloogia. Nii nagu räägitakse armu ja patu teoloogiast, saab teoloogiliselt mõtestada ka seksi, sugu, lastesaamist ning seksuaal- ja abielueetikat. Sellist lähenemist on kristliku teoloogia ajaloos palju viljeldud. Tänapäeval kuuluvad sellesse arutellu ka samasooliste abielu ja LGBT+ õiguste küsimused. Teiseks võib seksuaalteoloogia tähendada teoloogilist mõtlemist, mis lähtub seksuaalsuse, keha, iha, naudingu ja erootilise kogemuse vaatepunktist. See ei käsitle seksuaalsust ainult ühe teemana teiste seas, vaid küsib, kuidas usk ja teoloogia paistavad siis, kui alustada inimese kehast ja kehalisest kogemusest. Tegemist on uuema arutelu suunaga, mille juured on freudistlikus taipamises, et religioosse käitumise algupära on tihedalt seksuaalsusega seotud – arusaam, mida tänapäevane neuroteadus tugevasti toetab. Karo peab võimalikuks, et just see teine, erootilisest vaatepunktist lähtuv seksuaalteoloogia võib aidata kujundada ausamat ja elulisemat kristlikku seksuaaleetikat. (Karo 2026) Mina kasutan oma töös seksuaalteoloogiat selle mõiste esimeses tähenduses.

Kväärteoloogia

Osa teolooge leiab, et paljud ühiskonnad eelistavad heteroseksuaalseid inimesi ja tõrjuvad homoseksuaalseid. Seda kallutatust nimetatakse heteroseksismiks, millega haakub heteronormatiivsus – arusaam, et heteroseksuaalsus on vaikumisi norm ning sellest erinejaid peetakse hälbijateks. (Cornwall 2013, 137) Ka Savik juhib oma magistritöös tähelepanu kristluse kalduvusele seksuaalsust reguleerida ning kujundada „seksuaalseid hierarhiaid“, mille tipus on heteroseksuaalsus (Savik 2022, 20).

Heteroseksism võib avalduda homfoobia, st eelarvamustena homoseksuaalsete inimeste suhtes. Piibli kohta väidavad mõned kriitikud, et selle tekstid soosivad heteroseksuaalsust ja vastavaid peremudeleid. Teised ütlevad, et Piibel ei ole abielu ja perekonna osas ühemõtteline ning homoseksuaalsust tõrjuv hoiak tuleneb pigem homfoobsetest tõlgendustest. Alates 1980. aastatest räägitakse seksuaalteoloogia suunast nimega kväärteoloogia. Mõiste kväär (ingl. *queer*, tõlk. kõver, veider) oli varem halvustava tähendusega sõna, mis hiljem teadlikult ümber mõtestati ja omaks võeti. Kväärteoloogia toetub kväärteooriale, mis uurib, miks peetakse homoseksuaalsust paljudes ühiskondades ebanormaalseks ja püüab tuua päevavalgele, kuidas heteroseksuaalsusest normi kujundatakse. (Cornwall 2013, 137)

Kväärteoloogia pakub Piibli lugemiseks hermeneutilist võtit, näidates, kuidas teatud normid on kujunenud ja millel need püsivad. Kuigi paljud kväärteoloogid kuuluvad ise LGBT+ kogukonda, ei ole kväärteoloogia ainult geide pärusmaa. See teoloogiasuund on kriitiline seksuaalse identiteedi käsitlemise suhtes inimese määrava tunnuseks, sest silte nagu homo-, hetero- ja biseksuaalne kiputakse kasutama normide, hierarhiate ja võimu kehtestamiseks. Kväärteoloogide järgi võiks kirik olla paik, kus seksuaalsel identiteedil ega sool pole määravat tähtsust. Stuart toetub Kathy Rudy tähelepanekule, et kristlus ei ole kunagi seisnenud bioloogilises taastootmises, vaid pöördumises. Kristlus kasvab siis, kui ta avab end võõrale ja võtab teistsuguse külalislahkelt vastu. (Stuart 2017, 25)

Stuart vahendab Cornwalli mõtet, et kväärteoloogia roll on tõmmata teoloogial vaip alt, kuid selleks, et mõjuda kaugemale akadeemilistest ringkondadest, peab kväärteoloogia esmalt pääsema kirikus vaibale (Stuart 2017, 27).

Muutused Lääne kirikutes

20. saj viimane veerand ja 21. saj esimene kümnend tõid Lääne kristlusse homoseksuaalsuse küsimuses sügava lõhe. Samal ajal on suur osa Lääne riike kas legaliseerinud või legaliseerimas samasooliste abielu. (Stuart 2017, 18) Abieluvõrdsus kehtib täna ligi 40 riigis üle maailma, näiteks Rootsis alates 2009. a, Saksamaal ja Soomes alates 2017. a (Pew Research Center, 2025). Avalik LGBT+ identiteet ei ole nende kolme riigi suurtes luterlikes kirikutes vaimulikuametile takistuseks.

Soome Evangeelne Luterlik Kirik on LGBT+ küsimuses sisemiselt lõhenenud. Abieluvõrdsuse jõustumise järel tuli kirikul suhestuda muutunud õigusliku olukorraga. Piiskoppide kogu tegi ettepaneku lisada kirikukorda kaks paralleelset abielukäsitlust, kuid kirikukogu ei võtnud seda 2025. aastal vastu. Ometi on kiriku praktika ametlikust õpetusest paindlikum: osa vaimulikke laulatab samasoolisi paare ning kirik tunnustab selliseid abielusid

kehtivana, kui need on sõlmitud kooskõlas riigi abieluseadusega. Seega ei lange õpetus ja praktika Soomes täielikult kokku ning kirik on üleminekufaasis: praktikas on toimunud avanemine, kuid ametlik õpetus ei ole sellele veel järgnenud. (RICE 2025, 109)

Saksamaa Evangeelne Kirik (EKD) on LGBT+ inimesi tunnustav ja kaasav kirik nii teoloogilisel, institutsionaalsel kui ka praktilisel tasandil. Kiriku ametlikes hoiakutes ja tegevustes toetatakse võrdset kohtlemist, samasooliste paaride tunnustamist ning LGBT+ inimeste kaasamist kirikuelu eri tasanditel. Samas ei ole kaasamine kõikjal ühtlane: EKD on piirkondlikest kirikutest koosnev liit, mille sees leidub ka konservatiivsemaid kogudusi ja liikmeskirikuid. (RICE 2025, 128–129)

Rootsi Kirik on kõige LGBT+ kaasavam protestantlik kirik Euroopas. Ta on nii institutsionaalsel, praktilisel kui ka avalikul tasandil selgelt LGBT+ inimesi tunnustav ja toetav. Kirikul on eraldi LGBT+ teemadele pühendatud veebilehekülg ning kogudustele, kes on läbinud teadliku protsessi avatuma ja kaasavana kirikuruumi kujundamiseks, antakse vikerkaarevõtme märgis. LGBT+ inimesed osalevad kiriku juhtimises ja otsustusprotsessides, näiteks ordineeriti 2009. a Stockholmi piiskopiks Eva Brunne, kes on maailma üks esimesi avalikult homoseksuaalseid piiskoppe. (RICE 2025, 140–142)

Weberi hinnangul on märgiline, et homoseksuaalsust mittepatologiseerivad teaduskäsitlused on jõudnud protestantlikku teoloogiasse ja sealt eri maade luterlikesse kirikutesse. Neis kirikutes on omaks võetud arusaam, et inimese seksuaalsus on tema identiteedi osa ning seega seotud ka tema jumalanäolisusega (Weber 2020, 59).

Eesti kiriklik kontekst. Kirikute sõnavõtte kooseluseaduse ja abieluvõrdsuse vastu

On mõistetav, et seksuaalsus ja sugu on meie kirikutes tõusnud olulisteks teemadeks, arvestades ühiskondlike muutusi viimastel kümnenditel. Ma sündisin Eestis, kus meestevaheline seksuaalsuhe oli kriminaalkuritegu, ja elan nüüd Eestis, kus kaks samast soost inimest võivad abielluda. 1992. aastal tühistati nõukogude ajast pärit säte, mis kriminaliseeris meestevahelisi seksuaalsuhteid, viis aastat hiljem hakati reguleerima soo õiguslikku tunnustamist ja soolise üleminekuga seotud meditsiiniteenuseid. Taasiseseisvumise järel on Eesti liikunud samm-sammult LGBT+ inimeste ja perekondade suurema tunnustamise poole, mille oluliseks tähisteks on olnud 2016. a jõustunud kooseluseadus ja 2024. a kehtima hakanud abieluvõrdsus.

Ka varem on kirikus vaieldud selle üle, kuidas suhestuda ühiskondlike muutustega ja kas need on piibellikult vastuvõetavad. Näiteks 20. sajandil tekitas EELK-s pingeid naiste

ordineerimise teema. Pärast pool sajandit kestnud arutelusid hakkas EELK 1967. a naisi vaimulikuks ordineerima (Rohtmets 2017). Seega ei ole üllatav, et praegu on just seksuaalsus kirikus pingeid tekitav vaidlusküsimus.

Koondan siia peatükki Eesti kirikute seisukohavõetud kooseluseaduse ja hilisema abieluvõrdsuse debati kohta. Neis korduvad samad põhiväited: abielu määratletakse mehe ja naise liiduna, normi põhjendamisel toetatakse loomisloole ning hoiatatakse võimalike negatiivsete mõjude eest (nt lastele). Seisukohavõetud jagunevad kahte lainesse: enne kooseluseaduse vastuvõtmist ning enne abieluvõrdsuse kehtestamist. Käsitlen neid debatte, sest neis avalduvad selgelt Eesti kristlike kirikute hoiakud LGBT+ inimeste suhtes. LGBT+ kristlased elavad ja kasvatavad lapsi nende sõnumite taustal. Samade seisukohavõttude foonil kasvavad kristlike heteroseksuaalsete vanematega peredes üles LGBT+ noored. Tegu pole abstraktse vaidlusega, vaid meie kristlike kirikute sõnumiga oma praegustele ja võimalikele tulevastele liikmetele.

Eesti Kirikute Nõukogu (EKN) 2008. a sõnastatud ametlik seisukoht käsitleb patuna nii homoseksuaalsust, selle väljendumist tegudes kui ka samast soost inimeste kooselu, sealhulgas legaalset partnerlust. Tekst kasutab homoseksuaalsuse kohta selgelt negatiivse väärtuslaenguga sõnavara, kirjeldades seda omasooiharuse, sugukire, praktika ja loomuvastasuse kategooriates ning seostades seda ka sundmõtete ja sõltuvusseisunditega, samal ajal kui heteroseksuaalsust kujutatakse armastuse, pühendumise ja loomuliku kooskõla keeles. Nii joonistub välja käsitlus, milles ühete inimeste suhteid mõistetakse osadusena, teiste omi aga mitteaktsepteeritava nähtusena. Kuigi dokument lisab, et homoseksuaalseid inimesi ei tohi ahistada ega häbimärgistada, jääb selle põhisõnumiks homoseksuaalsuse taunimine. See on Eesti kristlike kirikute ainus selleteemaline normatiivne dokument ning ka EELK seisukoht on püsinud sellest ajast muutumatuna.

EKN-i arvamusel kooseluseaduse väljatöötamise kohta (mai 2012) selgub, et abielu mõtestatakse loomisloole toetudes mehe ja naise liiduna. EKN nimetab „homoseksuaalset eluviisi“ patuks ega pea õigeks selle õiguslikku tunnustamist, kuid rõhutab, et kedagi ei tohi põlata, häbimärgistada ega diskrimineerida, sest kõigil on jumalik armastusväärsus ja inimlik väärikus. EKN soovib jääda traditsioonilise peremudeli juurde, mida põhjendatakse ka laste kaitsmise ning ema ja isa hoole ja kasvatuse vajadusega.

EKN-i seisukohas kooseluseaduse eelnõu kontseptsiooni kohta (september 2012) kordub varem väljendatud mõte, et homoseksuaalne eluviis on patt ja et abielu on mehe ja naise liit. Lisaks nihutab tekst rõhu juriidilisele vaatele: küsitakse, miks on uut regulatsiooni vaja ja soovivatatakse parandada olemasolevaid seadusi ja kasutada kehtivaid lepinguvorme.

EKN-i avalikus kirjas Eesti Vabariigi Riigikogule seoses kooseluseaduse eelnõuga (2014) korratakse, et kooseluseadust ei ole vaja. Võrreldes varasemate tekstidega lisandub poliitiline ja ühiskondlik mõõde: hoiatatakse seaduse läbisurumise kui demokraatia põhimõtteid eirava sammu eest, mis võib kasvatada võõrandumist ja vähendada usaldust riigi vastu, tuuakse esile lõimumise võimalik pidurdumine. Samuti hoiatatakse laste ja lapsendamisega seotud riskide eest ning „poliitkorrektse tsensuuri“ ja sallimatuse eest „vanamoeliste“ suhtes.

EKN-i arvamuses perekonnaseaduse muutmise eelnõu kohta (mai 2023) seisab, et EKN ei toeta samasooliste inimeste kooselu riiklikku tunnustamist abieluna. Seal on sõnastatud: „Abielu on Pühakirja alusel määratletud kui ühe mehe ja ühe naise vaheline liit, mis on perekonna alusena eelduseks Eesti rahva säilimiseks läbi aegade.“

EKN-i Eesti kirikujuhtide läkitus abielu toetuseks (juuni 2023) toetub taas loomisloole, rõhutades, et Jumal lõi inimese meheks ja naiseks ning pani nõnda aluse abielule. Läkituse järgi ei anna Piibel alust nimetada samast soost inimeste kooselu abieluks. Samast soost inimeste kooselu peetakse teistsuguseks kui mehe ja naise abielu: „Just oma usule toetuvalt oleme veendunud, et samast soost isikute omavaheline kooselu on oma olemuselt teistsugune, kui on mehe ja naise abielu, mistõttu ei nõustu me mistahes katsetega kehtivaid seadusi muutes hägustada või rikkuda abielu õiguslikku ja ka sisulist tähendust ühe mehe ja ühe naise liiduna.“

Homoseksuaalse armastussuhte taandamisest seksuaalaktile

Eelmisest peatükist võib järeldada, et EKN taandab homoseksuaalsuse armastussuhte seksuaalaktiks. Ka ei ole EKN-i seisukoht homoseksuaalsuse küsimuses ajas leebemaks muutunud, ehkki selle väljenduslaad on muutunud vaoshoitumaks. Kui heteroseksuaalsust käsitletakse armastuse, pühendumise ja kooselu võtmes, siis samasooliste puhul taandub käsitlus seksuaalaktidele. Karo hinnangul on selline teoloogiline arutelu vildakas: LGBT+ armastust tuleks mõtestada teoloogiliselt samas romantilise kiindumuse raamistikus nagu heteroseksuaalseid suhteid, võrrelda võrreldavat (Karo 2017). Cornwall vahendab raamatus „Theology and Sexuality“ Nelsoni mõtet, et meie kehaline kogemus on alati seksuaalne, kuid mitte alati suguelunditega seotud. Cornwall rõhutab, et kui taandada seksuaalsus suguelunditele, muutub käsitlus paratamatult kitsaks ja lihtsustavaks. Tema selgituse järgi mõjutab seksuaalsus meie elu kõikides selle aspektides. (Cornwall 2013, 23)

Seksuaalse identiteedi ja elatud elu lahutamatuses

Ühelt poolt mõistavad kristlikud kirikud Eestis homoseksuaalsuse hukka, teisalt aga kutsuvad nad oma liikmeid üles võtma homoseksuaalsed inimesed endi sekka vastu ning neid mitte diskrimineerima. Ebaloogilisus seisneb selles, et inimene võetakse vastu justkui tingimusel, et ta kas loobub oma armastussuhtest või varjab seda. Nii tekib olukord, kus inimese väärikut kinnitatakse sõnades, aga tema tegelikkus kuulutatakse sobimatuks. Mary Jo Iozzio sõnul ei saa austuse ja vastuvõtmise üleskutset lahutada sellest, et tunnustatakse ka homoseksuaalsena elamise reaalsust (Iozzio 2017, 546).

Piibel ei räägi seksuaalsusest tänapäevases mõttes

Mõisted homo-, hetero- ja biseksuaalsus tulid kasutusse alles 19. sajandil. Kuigi EKN-i 2008. aasta seisukohavõtt viitab homoseksuaalsust taunides Piibli kirjakohtadele, eeldab see, et need tekstid räägivad homoseksuaalsusest tänapäevases tähenduses. Seisukohavõtu ilmumise ajaks ei olnud seda teemat Eestis veel eksegeetiliselt käsitletud.

Jaan Lahe ja Urmas Nõmmik avasid 2011. a ilmunud artikliga „Homoseksuaalsus Piiblis“ esimestena Eestis sel teemal sisulisema eksegeetilise ja hermeneutilise arutelu. Nad rõhutavad, et antiikaja seksuaalsuskäsitlus erines tänapäevasest oluliselt ja märgivad, et homoseksuaalsus on mõiste, millele ei leidu üheski Piibli algkeeles lähedast vastet. Antiikmaailmale oli seksuaalsuse jaotamine homo- ja heteroseksuaalsuseks võõras, seetõttu käsitlevad piiblitekstid seksuaalsust eeskätt seksuaalkäitumise ja eriti seksuaalvahekorra kaudu ning puudutavad vaid mõningaid aspekte nähtusest, mida tänapäeval nimetatakse homoseksuaalsuseks. Kahe mehe armastavast püsisuhtest ega kooselust, rääkimata abielust, Piiblis juttu ei ole. (Lahe ja Nõmmik 2011, 3–4)

Lahe ja Nõmmiku meelest ei ole õige kanda piibliaegseid seksuaalsuskäsitlusi tänapäeva ühiskonda üle ega kasutada üksikuid piiblitekste homoseksuaalsust puudutavas teoloogilises diskussioonis valmisvastustena. Piibli autoriteeti tuleb kasutada läbimõeldult ja vastutustundlikult. Kiriku ajaloos on sellele viidates õigustatud ka hoiakuid ja praktikaid, mis on palju kahju teinud, näiteks orjapidamist, patriarhaalset peremudelit, antisemitismi, rassismi ning laste kasvatamisel füüsilise vägivalla kasutamist. Autorid soovivad kirikul lugeda Piiblit koos erinevate inimestega, mitte erinevate inimeste vastu. (Lahe ja Nõmmik 2011, 20–21)

Näiteks viljakuse õnnistusest (1Ms 1:28) ei saa tuletada otsest keeldu samasoolisele seksuaalsuhtele, sest Piibel ise seda seost ei loo (Lahe ja Nõmmik 2011, 9–10). „Tänapäevased arusaamad inimese seksuaalsusest erinevad paljuski piibliaegsetest. Näiteks ei käsitleta tänapäeval seksuaalsusest pelgalt soojätkamise vahendina, sest see degradeeriks ta

puhtbioloogiliseks ning dehumaniseeriks inimese,“ ütlevad Lahe ja Nõmmik (2011, 20). Laste kasvatamine on üks tee, kuid samavõrd võib viljakus väljenduda selles, et suhe muudab inimesi paremaks ja teeb nad teiste suhtes armastavamaks (Cornwall 2013, 158). „Viljakas on suhe, mis aitab selle pooltel „vilja kanda“,“ ütleb Karo (2019).

Kui Jumal on armastus, siis hõlmab see ka LGBT+ inimeste armastust, järeldeb Karo. Kui lähtuda ühtedest ja samadest kriteeriumidest, on heteroseksuaalne ja homoseksuaalne armastus ühe ja sama jumaliku armastuse variatsioonid, mida tuleks teoloogiliselt mõtestada samadel alustel (Karo 2025). See eeldab, et suhteid ei hinnata partnerite soo järgi, vaid selle järgi, kas suhe on õiglane, vastastikune, vaba ja elu edendav. Cornwalli järgi saab Margaret Farley õiglase seksuaalsuhte kriteeriume kasutada nii hetero- kui ka LGBT+ suhete hindamiseks:

- 1) kas suhtes välditakse teineteise haavatavuse ärakasutamist;
- 2) kas nõusolek on vaba ja kahe täiskasvanud ja teovõimelise inimese vaheline;
- 3) kas suhe on vastastikune (kas mõlemad on nii andja kui saaja rollis);
- 4) kas suhtes on võim tasakaalus, nii et teisel on võimalik vabalt nõustuda, piire seada ja vajadusel lahkuda (nt raha, staatuse või tööga seotud sõltuvuse mõttes);
- 5) kas suhtes on pühendumust;
- 6) kas suhe kannab head vilja (sh partnerite kasv inimesena, mitte ainult laste saamine);
- 7) kas suhe on õiglane (kedagi ei kohelda vahendina, arvestatakse valikute tagajärgedega ja vastutatakse nende eest). (Cornwall 2013, 158–159)

LGBT+ inimeste olukord Eestis: hoiakud ja haavatavus

Viimastel aastatel on suhtumine homoseksuaalsusse Eestis muutunud avatumaks, kuigi vanuse- ja keelerühmade vahel on erinevusi. 2023. a pidas homoseksuaalsust täiesti või pigem vastuvõetavaks 56% vastanutest. Eestikeelsest elanikkonnast peab homoseksuaalsust vastuvõetavaks 64%. Kõige avatumad on 20–29-aastased: 83% neist arvab, et homoseksuaalsed inimesed on normaalne osa ühiskonnast. (Eesti Inimõiguste Keskus 2023)

Kuigi hoiakud on muutunud positiivsemaks, näitavad uuringud, et LGBT+ inimestel läheb mitmes eluvaldkonnas paremini kui teistel. See ei tulene alati diskrimineerimisest, vaid ka teadmiste nappusest ja sellest, et LGBT+ inimeste vajadustega ei osata piisavalt arvestada. Samal ajal kogevad LGBT+ inimesed Eestis endiselt laialdaselt vägivalda. Näiteks koges eelmisel aastal ahistamist, sealhulgas vägivaldaga ähvardamist, jälitamist ja sõimamist, iga teine LGBT+ inimene. Viimase viie aasta jooksul on 9% Eesti LGBT+ inimestest langenud

füüsilise või seksuaalse rünnaku ohvriks. Pea iga kolmas LGBT+ noor on teinud enesetapukatse. (majandus- ja kommunikatsiooniministeerium 2025, 3–4)

Kirikute vaikiv reaktsioon LGBT+ inimeste vastu suunatud vägivallale

Eesti kirikute häält on LGBT+ teemal kõige valjemalt kuulda olnud siis, kui arutelu on puudutanud LGBT+ inimesi käsitlevat seadusloomet. Märkimist väärib aga vaikus pärast 11. juuni 2023 õhtut, mil Tallinnas Baltic Pride'i raames Geikristlaste Kogu korraldatud üritusel rünnati inimesi noa ja rusikatega ning kus kõige raskemalt sai kannatada Soome vaimulik Patrick Tiainen. Eesti kirikujuhtidest reageeris vaid EELK peapiiskop Urmas Viilma, kes kirjutas 12. juunil 2023 oma Facebookis: „Mõistan hukka kõik seesugused vägivallaaktid ja homfoobia ega näe mingit õigustust ligimestevahelisele vihale või vihkamisele, sealhulgas erinevate usuliste veendumustega ja seksuaalse orientatsiooniga inimeste vahel.”

Piibli tõlkijate ja tõlgendajate vastutusest

Pakun selgituse, kuidas me oleme jõudnud olukorda, kus ebatraditsioonilise seksuaal- või sooidentiteediga inimesed tunnevad end tõrjutute või lausa ohustatutena. 2023. aasta dokumentaalfilmi *1946: The Mistranslation That Shifted Culture* järgi ilmus sõna *homosexual* esimest korda Piibli ingliskeelsesesse tõlkesse 1946. aastal – Revised Standard Version (RSV) Uude Testamenti. Seal anti 1Kr 6:9–10 kreeka keelsed sõnad *μαλακοὶ* ja *ἀρσενοκοῖται* (Eesti 1997. a piiblitõlkes vastavalt lõbupoisid ja meestepilastajad) edasi koondmõistena *homosexuals*. Kui 1946. a RSV-s esines see sõna ühes kohas, siis 1971. a *The Living Bible*'is juba kuues kohas. Järgnes 1980. aastate AIDS-i kriis, milles hakati süüdistama homoseksuaalseid inimesi, ning USA-s põimusid konservatiivne religioon ja poliitika. Piiblit hakati üha enam kasutama LGBT+ inimeste vastu suunatud retoorilise relvana, öeldakse samas filmis, kus saavad sõna teoloogid ja keeleteadlased.

Thatcher juhhib tähelepanu, et tänapäevane seksuaalsust puudutav keelekasutus võib hakata teoloogiat märkamatuult juhtima, suruda inimesed liiga jäikadesse kategooriatesse ning tuua Piibli tõlgendamisse mõisteid, mis ei kuulu selle algsesse maailma. Näiteks mõiste *homoseksuaal* võib tema sõnul kinnistuda nii, et see hakkab kõlama inimese määrava olemusena. Seetõttu peab teologia säilitama distantsi: mitte keelama moodsat sõnavara, vaid hoiatama selle kriitikavaba omaksvõtu ja Piiblist „sisse lugemise“ eest. (Thatcher 2017, 6)

USA konservatiivsed kristlikud organisatsioonid ja liikumised on ülemaailmsete kristlike võrgustike kaudu märkimisväärselt mõjutanud seksuaalsust ja perekonda puudutavate konservatiivsete normide kujundamist ning levitamist (Oliver 2013). Ka Eesti kiriklikus

arutelus võib seda mõju märgata, kuid selle täpsem käsitlemine jääb minu töö piiridest välja. Eesti kontekstis lisandub eraldi kihina pärand Nõukogude ajast, mil homoseksuaalsus oli kriminaliseeritud ning mis kujundas hoiakuid ja sõnavara veel kaua pärast dekriminaliseerimist.

LGBT+ kaasavus Eesti kirikutes

Rainbow Index of Churches in Europe ehk RICE mõõdab kirikute LGBT+ kaasavust selle põhjal, kuidas see avaldub kiriku ametlikes seisukohtades, praktikates, keelekasutuses ja avalikes hoiakutes. 2025. aasta mõõtmise järgi oli EELK tulemus 34%, Rootsi Kirikul 93% ja EKD-1 85%. Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku ja Läti Evangeelse Luterliku Kiriku 2020. aasta mõõtmise tulemused olid vastavalt 17% ja 7%. (RICE 2025, 11–13, 115, 171, 173)

EELK RICE skoori on positiivselt mõjutanud see, et LGBT+ inimestel ei keelata kirikusse kuulumist (kuigi see võib koguduseti erineda) ega armulaua osalemist ning et kiriku teoloogias tunnistatakse võrdsust ja mõistetakse hukka identiteediga seotud vihakuriteod. Positiivse märgina tuuakse välja ka see, et alates 2025. a on päevakorda võetud kirikuülene LGBT+ teemade arutelu. Punkte lisas seegi, et kirikukogusse on nimetatud avalikult LGBT+ inimene, et mitteordineeritud rollides võetakse LGBT+ inimesi kogudustes tööle (kuigi see võib koguduseti erineda) ning et tsölibaati LGBT+ inimestelt ei nõuta. Mõnes koguduses esineb ka kaasavamat keelt ja sümboleid, mis inklusiivsust toetavad. Skoorile on negatiivselt mõjunud see, et samasooliste paaride laulatust või õnnistamist ei võimaldata ning et avaliku LGBT+ identiteediga inimesi ei ordineerita vaimulikuks. Teine miinus on selge positiivse avaliku kommunikatsiooni puudus: kiriku ametlikes sõnumites, liturgilises keeles ega õppematerjalides ei väljendata LGBT+ inimestele toetust, eriti madala tulemusena ilmneb see just avaliku poliitika plokis. Sama plokki tõmbab alla ka asjaolu, et pärast abieluvõrdsuse kehtestamist Eestis ei väljendanud kirik abieluvõrdsusele toetust, vaid andis mõista, et samasooliste suhete puhul on piisav tsiviilõiguslik kooselu. (RICE 2025, 123–124)

LGBT+ inimesi toetavaid kristlikke sõnavõtte Eestis

Nagu varasemast käsitlusest nähtub (Lahe, Nõmmik, Karo), on Eestis kõlanud ka LGBT+ inimesi toetavaid sõnavõtte. Need ei pärine kiriku juhtkonna tasandilt, vaid üksikutelt teoloogidelt ja vaimulikelt. Mõned näited:

2011. a koostas **Jaan Lahe humanistliku kristluse manifesti**, mis kogus 257 allkirja. Selles öeldakse: „Kirikusse on teretulnud ja kirikus on võrdsed kõik inimesed sõltumata soost, haridusest, sotsiaalsest positsioonist, kehalisest või vaimsest puudest, terviseseisundist,

seksuaalsest orientatsioonist või identiteedist, rahvusest, etnilisest päritolust ning kultuuritaustast.“

Urmas Nõmmik ütleb artiklis „**Kirikust, teoloogiast, peremudelitest ja kooseluseadusest**“ (2014), et Piibel ei esita üht kindlat peremudelit normina. Nõmmik rõhutab, et kristliku tõlgenduse kese on Jumala arm ja ligimesearmastus, mistõttu ei saa Piibli üksikuid väljendeid samasoolise vahekorra kohta automaatselt kasutada põhjendusena, miks peaks välistama armastusest ja usaldusest kantud samasoolise kooselu või isegi ordineerimise. Ta rõhutab, et kirikul on vastutus kõigi oma liikmete ees ning kõigiga tuleb leida kontakt ja osadus.

Annika Laats väljendas 2017. a ETV saates „**Suud puhtaks**“ toetust kooseluseadusele, kutsudes üles rääkima sellest teemast halastuse ja inimliku väärkuse keeles.

Roland Karo räägib artiklis „**Homoseksuaalsusest – mitte porno, vaid romantiliste filmide tasandil**“ (2017) topeltstandarditest: avalikus teoloogilises vaidluses rõhutatakse heterosuhete puhul sageli, et suhe on palju enamat kui seks, kuid homoseksuaalsusest rääkides taandub jutt kergesti üksnes seksuaalaktidele. Ta peab sellist fookust vildakaks ja kutsub rääkima homoerootilisest armastusest, kiindumusest ja suhetest nende inimliku, emotsionaalse ja vaimse tähendusvõrgustiku tasandil, mitte ainult „mutrite ja poltide“ keeles.

Mart Salumäe kirjutab artiklis „**Kas homoseksuaalne vahekord on patt?**“ (2018), et homoseksuaalse orientatsiooniga inimesi on kirikus alati olnud – nii vaimulike kui ka koguduseliikmete hulgas – ning varem ei tehtud sellest teemast suurt numbrit ega kasutatud seda inimese usu või sobivuse mõõdupuuna. Ta seob tänase jäiga hoiaku põlvkondliku järjepidevuse katkemisega: uued kristlaste põlvkonnad kipuvad tema hinnangul toetuma lihtsatele must-valgetele vastustele. Salumäe hoiatab, et kivisse raiutud hukkamõist ei kaitse kirikut, vaid süvendab sisepingeid ja lükkab kiriku üha enam poliitilise vastandumise väljale.

Artiklis „**Peenistest paradiisis: eneskriitiline pilguheit peeglisse**“ (2019) on **Karo** LGBT+ kogukonna suhtes selgelt toetav ning peab kahetsusväärseks, et kväärteoloogiline arutelu on Eestis peaaegu tundmatu. Ta kutsub kirikut peeglisse vaatama: häbistamine on teinud seksuaalsusest paljude jaoks valu ja enesevihkamise allika. Ta vaidlustab mõtte, nagu oleks tänapäevane heteroseksuaalne nn tuumpere piibellik norm – paljud traditsioonilisteks peetud ideaalid on pigem uusaegsed kultuurilised konstruktsioonid.

Ain Riistan ütleb artiklis „**Seksuaalsus ja seksuaalvähemused pühakirjas**“ (2019), et „Piibel ütleb“ tüüpi väited peegeldavad tihti rohkem väitjat ennast kui teksti algset mõtet. Ta soovib hoida selgelt lahus seda, mida tekst antiigis tähendas sellest, mida see tähendab täna.

2023. a mais saadeti Riigikogule **avalik pöördumine, millega avaldati toetust abieluvõrdsuse eelnõule**. Pöördumisele kirjutas alla ca 600 Eesti avaliku elu tegelast, teiste

seas ka EELK vaimulikud Annika Laats, Triin Käpp, Tauno Toompuu, Thomas-Andreas Pöder, Johann-Christian Pöder, Reet Eru ja Imbi Arro ning teoloogid Karin Kallas-Pöder, Roland Karo, Alar Laats ja Igor Ahmedov.

Johann-Christian Pöder rõhutab artiklis „**Kirikute vastutus seksuaalvähemuste olukorra ees on väga selge ja otsene**“ (2023), et seksuaalvähemuste keeruline olukord ei ole tekkinud iseenesest, vaid seda on kujundanud ka kirikute ja usuliste juhtide hoiakud, teod ja tegematajätmised. Ta kutsub kristlasi ausalt tunnistama, et kirikute ajaloos on naiste diskrimineerimise kõrval ka tugev homofobne pärand, mis kandub edasi tänastesse kõneviisidesse ja suhtumistesse. Pöder lisab, et kirikujuhid peaksid seetõttu kriitiliselt jälgima, kuidas nende sõnumid võivad avalikkuses mõjuda, et need ei soodustaks äärmuslikkust ega annaks hoogu vaenukõnele või vihakuritegudele.

Miks on seksuaalsuse ja soo küsimused kiriklikes aruteludes esil

„Nii religioon kui seksuaalsus kuuluvad inimese identiteedi suurtesse kategooriatesse, mis mõjutavad oluliselt nii inimese minataju kui ka maailmast arusaamist. Samuti mõjutavad need kategooriad teineteist. Kristlikust perspektiivist on seksuaalsuse käsitlusi erinevaid, kuid kindlasti pole tegu kõige olulisema teemaga usus sees,“ ütleb Savik magistratöös (2022, 19).

Miks on seksuaalsuse ja soo küsimused kiriklikes aruteludes nii nähtavalt esile tõusnud? Seksuaalõpetuslikke vaidlusi on kiriku ajaloos peetud läbi aegade, kuid kunagi varem ei ole see teema nii teravalt esiplaanil olnud. John Portmann ütleb raamatus *Sex and Heaven: Catholics in Bed and at Prayer*: „Kui varem oli vaimse universumi keskmes Jumal, siis täna on seal suguelundid“ (Portmann 2003, 12). Ta peab silmas nihet, kus kiriklikud vaidlused ei käi enam esmajoones usu üle, vaid selle üle, kuidas reguleerida keha, iha ja seksuaalkäitumist. Portmann täheldab, et Läänes kipub religioosne eetika kahanema seksuaaleetikaks – kui varem mindi barrikaadidele dogmade pärast, siis nüüd käib suurem osa lahingutest seksuaalsuse ja soo ümber. „Üha valjeneva avaliku seksijutu taustal on religioosne eetika muutunud vähem Jumala teenimise vahendiks ja üha rohkem ühiskonda korraldavaks jõuks. Seksuaalsus puudutab usklike viisil, nagu dogmaatilised erimeelsused enam ei suuda.“ (Portmann 2003, 89)

Põhjus, miks kirik ei suuda magamistubades toimuvat inimeste eraasjaks jätta seisneb Karo sõnutsi selles, et seksuaalsus ja vaimsus ei ole inimese kogemuses kaks nõ eraldi sahtlit: spirituaalne ja inimestevaheline kiindumus jagavad samu närviradasid (Karo 2026). Teisisõnu: see osa ajust, mis kujundab lähedust ja kiindumust teise inimesega, mõjutab ka seda, kuidas inimene suhestub Jumalaga. „Tänane neuroteaduslik lähenemine võimaldab üsna

ühemõtteliselt toetada õpetust, et Jumal tõepoolest on armastus. Ent seesama lähenemine viib vältimatult ka järeldusele, et religioon jääb alatiseks inimliku seksuaalsusega läbipõimituks,“ ütleb Karo (2019). Portmann lisab siia sotsiaalse mõõtme: kui teoloogilised vaidlused enam ei mobiliseeri, siis teevad seda seksuaalsus ja sugu. Kui õpetuslikud vaidlused jäävad paljude jaoks kaugeks ja keeruliseks, siis seks ja sugu on kõigile arusaadavad ning emotsionaalselt laetud teemad. Nii võibki saada seksuaalsusest lihtne eraldusjoon.

Teisesus ei piirdu sugude bioloogilise erinevusega

Ola Sigurdson kirjutab, et varases kristluses ei määranud olulisi suhteid niivõrd perekond ega sugulus, vaid kiriku loodud osaduskond. Tema sõnul püsis selline arusaam vähemalt modernsuseni. Ta sekundeerib Rudy väitele, et kristlus ei kandunud edasi mitte bioloogia, vaid pöördumise ja ristimise kaudu. Seetõttu peaks kristlastevaheliste suhete alus olema miski, mis ulatub sügavamale kui sugude erinevus. Kõige olulisem ei ole see, kas paar saab lapsi, vaid inimese suhe teisega, olgu selleks partner või ligimene. Teoloogilisest vaatenurgast on pelk bioloogiline arusaam seksuaalsest erinevusest liiga kitsas, sest keskne on suhe teise inimesega, mitte üksnes sugude erinevus. (Sigurdson 2017, 535) Eesti kirikute argumentatsioon nihkub aga sageli bioloogilise erinevuse ja reproduktsiooni poole, samal ajal kui osaduslik mõõde, mis peaks hõlmama ka LGBT+ kristlasi, jääb tagaplaanile.

EKN-i 2008. a dokumendis seisab: „Tõeline armastus seisneb ühe terviku siseses erinevuses“. See mõte haakub iseenesest hästi Ola Sigurdsoni mõttega, et suhe peab viima välja enesekesksusest, mitte olema meie enda peegel. Sigurdson juhib aga tähelepanu asjaolule, et teisesust kiputakse sageli automaatselt siduma sugudevahelise bioloogilise erinevusega. Ta väidab, et teisesust saab kogeda ka samast soost partneriga. „Kristliku traditsiooni tegelik mure ei peaks olema homoseksuaalsus, vaid homosotsiaalsus, mille peamiseks väljenduseks on pikka aega olnud heteroseksuaalsus“ (Sigurdson 2017, 535), ütleb ta, nihutades fookuse sugude erinevuselt suhte sisule. Sigurdsoni väitest saab järeldada, et teisesust ja vastastikust enesekinkimist saab kogeda ka samast soost partneriga, sest teisesus ei piirdu kehaga.

Empiiriline osa

Meetod ehk analüütiline protseduur

Viisin läbi kümme poolstruktureeritud intervjuud ja koostas nende sisutihedad kokkuvõtted. Intervjuude analüüsimiseks kasutasin induktiivset sisuanalüüsi, mille puhul kategooriad ei ole ette antud, vaid kujunevad korduva lugemise, kodeerimise ja võrdlemise tulemusel.

Sisuanalüüs on tekstianalüüsi meetod, mille abil kirjeldatakse ja tõlgendatakse tekstides sisalduvaid tähendusi. See sobib hästi suurte ja suhteliselt struktureerimata andmehulkade süstemaatiliseks korrastamiseks ja mõtestamiseks. Religiooniuringutes kasutatakse sisuanalüüsi sageli religioosete kogemuste, identiteetide ja väljendusviiside uurimisel. Minu töö puhul on oluline ka see, et meetod võimaldab liikuda otseselt väljendatud mõtetest varjatamate tähendusmustrite ja tõlgendusteni. Mu analüütiline protseduur lähtus teoses *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion* antud metodoloogilisest raamistikust (Nelson ja Woods 2011, 109–117).

Ma ei lähtunud eelnevalt sõnastatud hüpoteesist, eeldasin üksnes, et intervjuueeritavatel võib, nagu kõigil inimestel, esineda oma elukogemusest tulenevaid pingeid ja muresid, kuid nende täpsem sisu selgus intervjuude käigus.

Intervjuuküsimuste sõnastamine

Intervjuuküsimuste sõnastamisel võtsin eeskujuks TÜ tudengi Lore Torropi 2024. a uurimuse „Eesti Jehoova tunnistajate igapäevased mured ja nendega toimetulek“ küsimustiku.

Intervjuu valim

Intervjuu valimi koostamisel lähtusin mitmekesisuse põhimõttest: kutsusin osalema nii oma tuttavaid kui ka tuttavate soovitatud inimesi ning jälgisin, et osalejad oleksid eri vanusest ja soost, mitmekesise konfessionaalse tausta, kogudusliku kuuluvuse ja elukohaga. Intervjuueeritavate vanus ulatus 20. kuni 60. eluaastateni. Osalejate seas oli nii vabaabielus, abielus, registreeritud partnerlussuhtes kui ka vallalisi inimesi. Kuuel kümnest olid lapsed. Valimisse kuulus nii mehi kui naisi, üks mittebinaarne ja üks transsooline inimene. Esindatud olid geid, lesbid ja biseksuaalsed ning üks panseksuaalne osaleja. Valimis oli nii „kapis“ elavaid kui ka avalikult oma seksuaalset identiteeti tunnistavaid inimesi. Konfessionaalses mõttes oli ka katoliku ja vabakogudusliku minevikuga inimesi, aga vastamise hetkel olid kuus inimest kümnest ametlikult EELK liikmed (kaks neist kogudusekaaslased), üks oli EAÕK liige ning kolm ei kuulunud ühtegi kirikusse – viimaste seas oli kristlane, kes ei olnud veel ristitud, teine oli ise kogudusest välja astunud ja kolmas oli suhte tõttu samast soost inimesega kogudusest välja arvatud.

Intervjuude teostamine

Kõik intervjuud toimusid silmast silma suuliselt. Ühe intervjuu keskmiseks pikkuseks oli 1 tund ja 10 minutit. Materjal hõlmas kokku 12 tundi audiosalvestusi, mille põhjal koostas 71 lehekülge kokkuvõtteid.

Kategooriate kujunemine

Mu eesmärk oli lasta analüütilistel kategooriatel tõusta esile andmestikust enesest. Kuna analüüs on tõlgendav, teadvustan, et induktiivse üldistamisega kaasneb paratamatult ka uurija perspektiiv. Seetõttu olen töös eristanud informantide väljendatud mõtted ja enda järeldused. Induktiivse sisuanalüüsi käigus lugesin kõik kirja pandud intervjuud kolm korda läbi. Esimesel lugemisel püüdsin saada üldpilti vastajate kogemustest, keskendumata veel otseselt uurimisküsimustele.

Teisel lugemisel markeerisin tekstides tähendusrikkaid kohti ning kodeerisin neid induktiivselt ja avatult. Andsin tähendusrikkastele tekstiosadele lühikesed sisukoodid, mis kirjeldasid seda, millest vastaja rääkis, näiteks: toetav kodukogudus; toetav vaimulik; toetavad suhted teiste inimestega; tunne, et ei sobitu; kapis kristlasena; kristlus tundub sõpradele-sugulastele veider; kapis LGBT+ inimesena; kirik tundub ebatolerantne; välismaa kogemus avardab maailma; hirm kiusu ees; kiusu kogemus; üksildus; vaimne tervis kannatab; vaikimine kui toimetulekuviis; enesetapumõtted; kirikujuhtide vastutus; vajadus kiriku selge toetava seisukoha järele jne. Sõnastasin koodid andmestikule võimalikult lähedaselt, et mitte hakata materjali liiga vara üldistama. Tegin ka lühikesi analüütilisi märkusi selle kohta, miks mingi lõik tundus oluline, millega see seostus või millele viitas. Nii kujunes esialgne koodikogum, mis koondas intervjuudes esile kerkinud kogemusi, tundeid ja olulisi teemasid.

Kolmandal lugemisel eristasin unikaalseid ja korduvaid kirjeldusi ja mõtteid, otsisin kattuvaid mustreid ning grupeerisin intervjuuküsimuste (LGBT+ kristlaste kogemused, mured, nendega toimetulek ja soovitusel kirikule) seisukohast olulised koodid kuueks suuremaks kategooriaks:

- 1. Turvaline kuulumine ja selle otsing**
- 2. Topeltmarginaliseeritus**
- 3. Kirik kui tingimusliku kuulumise keskkond**
- 4. Tõrjumine ja hirm selle ees**
- 5. Toimetulekuviisid**
- 6. Ootused kirikule**

Vastajate kogemused ei jagunenud selgelt positiivseteks või negatiivseteks, vaid kõigi intervjuudes ilmnes mitmekesine kogemuspagas. Vastajate järjestus kategooriate sees ei ole läbivalt sama: märgised „üks“, „teine“, „kolmas“ jne osutavad vastavale vastajale ainult konkreetse kategooria alateema piires ega tähista kogu kategooria ega analüüsi ulatuses ühtesid ja samu isikuid. Vastuseid andsin edasi enamasti parafraaseerides ning kasutasin tsitaate vaid siis, kui sõnastus oli eriti ilmekas.

Tulemused kategooriate kaupa

Turvaline kuulumine ja selle otsing

Uue koguduse otsing. Kaks vastajat rääkisid, et plaanivad kogudust vahetada, sest soovivad kuuluda kuhugi, kus tunnevad end vabalt ja turvaliselt. Üks neist oli omale juba uue koguduse ka leidnud ja talle andis kindlust teadmine, et sinna kuulub teisigi LGBT+ inimesi.

Üksilduse leevendus. Üks vastaja rääkis, et liitus kogudusega, kuna tundis end üksildasena: „Tundsin, et ma nagu ei sobitu kuskile ja siis ma hakkasin seal koguduses käima, mulle meeldis see laulmine ja üleüldine energia seal.“

Toetav vaimulik. Üks vastaja ütles, et vahetas konfessiooni konkreetse vaimuliku pärast, kelle kirjutatu oli talle mõjunud usaldusväärselt ja kõnetavalt. Tema sõnul ei tähendanud see ühe kiriku vahetamist teise vastu õpetuslikel põhjustel, vaid liikumist sellise õpetaja juurde, kelle juures ta koges end mõistetuna. Teine rääkis, kuidas ta vahetas kogudust koos oma vaimulikuga, kui too asus teenima teises Eesti otsas. Kolmas kirjeldas, et kandis pikka aega endas hirmu selle ees, mida tema koguduse vaimulik võiks temast arvata, saades teada, et ta on mittebinaarne. Murrang saabus hetkel, kui vaimulik märkis kord möödaminnes, et homfoobid käivad talle närvidele – see tekitas vastajas suure kergenduse. Möödus mitu kuud, enne kui ta sõandas enda kohta oma vaimulikule tõtt rääkida. Vaimulik oli toetav ja hakkas teda ka armulaua nimetama tema identiteediga kokku sobiva nimega. Vastaja sõnul tekitab selle nime kasutamine temas tugeva äratundmise ja rõõmsa tunde, et kõik on korraga õige. Neljas selgitas, et tema annetamispraktika lähtub vaimulike LGBT+ sõbralikkusest: „Ma olen selle enda jaoks niimoodi lahti mõtestanud, et ma ei anneta mitte kirikule, vaid toetan oma pisikese panusega neid kogudusi, kus on õpetajad, kes on minu jaoks kuidagi olulised. Lihtsalt selleks, et anda oma väike panus, et neil oleks seda head tööd, mida nad teevad, natuke kergem teha.“

Topeltmarginaliseeritus

Kahe maailma vahel. Üks vastaja rääkis, et talle tundub, et ühiskonna silmis näib geiks olemine ja kristlus teineteist välistavat. Teine ütles, et tunneb end sageli justkui kahe maailma vahel. Ta märkis, et Eestis tuleb kapist välja tulla mitte ainult LGBT+ inimesena, vaid ka kristlasena. Tema sõnul ei saa inimesed aru, kuidas saab keegi olla korraga usklik ja LGBT+. Talle on naljaga öeldud, et tal on identiteedikriis. Mõnikord avab see võimaluse sisukaks vestluseks, kuid võib olla ka väsitav, sest sama asja tuleb ikka ja jälle selgitada. Kolmas kirjeldas, et on märganud, kuidas nii tema kristlus kui ka LGBT+ identiteet on tekitanud teistes inimestes, kes ise ei samastu kummagagi, ebamugavust. Tema sõnul ei reageeritud küll otseselt halvasti, kuid neil teemadel ei tahetud pikemalt peatuda ja vestlus juhtis tavaliselt kiiresti

mujale. Lisaks märkis ta, et ühiskonnas nähakse kristlust ja LGBT+ identiteeti omavahel kokkusobimatuna, kuigi tema meelest ei välista need teineteist.

Kapis kirikus. Üks vastaja kirjeldas, kuidas ta töötab vabatahtlikult kiriku heaks, aga on seal kapis. Ta pole oma identiteedist rääkinud, sest teab, et „nad on konservatiivsed inimesed“. Ta lisas, et on aja jooksul leppinud kirikus kogetud konservatiivsusega, kuid see on mõjutanud tema valmisolekut kirikuelus aktiivselt kaasa lüüa. Ta ütles, et plaanib kiriku vabatahtlikust tööst taanduda – muuhulgas ka seetõttu, et väiksem osalus tähendab tema jaoks vähem kokkupuuteid inimestega, kelle hoiakud temas pingeid tekitavad.

Stereotüübid. Ühe vastaja sõnul saadavad mõlemat identiteeti ühiskonnas kindlad stampkujutelmad, millele tema ei vasta. Kristluse puhul seostub see tema meelest ootusega, et usk peab väljenduma nähtavalt ja kindlal viisil, kuigi tema jaoks on usk eelkõige sisemine suhe Jumalaga. LGBT+ teema puhul on ta tajunud ootust olla nähtav, aktiivne ja protestiv ning väljendada oma identiteeti väliste tunnuste kaudu. Teine märkis, et on tajunud, et homoseksuaalsust seostatakse sageli mitte ainult inimese identiteedi, vaid ka seksuaalse aktiivsuse või vabameelsusega – justkui tähendaks kapist väljas olemine tingimata soovi end eksponeerida. Kolmas ei pea oma seksuaalset identiteeti enda puhul üldse kõige tähtsamaks, rõhutades, et esmajärjekorras on ta kristlane, siis eestlane ja alles seejärel gei. Neljas kirjeldas, et LGBT+ teemade puhul aktiveerub avalikus arutelus sageli religioosne argumentatsioon ka nende inimeste seas, kes muidu kirikuelus ei osale ega Piibliga ei tegele. Tema jaoks mõjub vastuoluliselt, et just LGBT+ kogukonnast rääkides hakatakse äkitselt viitama usule, kirikule ja pühadusele kui millelegi, mis olevat ohus või rikutud.

Sõprade ja sugulaste võõristus. Üks vastaja kirjeldas, et kogeb kristlasena sõprade seas aeg-ajalt oma usu pisendamist ja naeruvääristamist. „Kui sa oled kristlane, ju sa ikka pead siis natuke jopakas olema,“ võtab ta selle suhtumise kokku. Tema sõnul suhtutakse Piibliselt kui muinasjuttu ning talle on jäänud mulje, et tema jaoks olulisi kiriklikke küsimusi, näiteks samasooliste paaride kiriklikku laulatusse puutuvat arutelu, ei võeta tõsiselt. Samas ei pea ta neid erimeelsusi sõprussuhteid lõhkuvateks. Ta mainis, et sugulaste ees ta aga varjab oma usku, sest ei soovi nende halvaks panu. Tema kogemuse järgi peetakse kristlust ta päritoluperes millekski piinlikuks, harimatu inimese tunnuseks, „udujutuks“. Teine rääkis, et tema sõpruskonnas on LGBT+ inimesed igati tavapärane ja enesestmõistetav osa seltskonnast, samas kui kristlust tajutakse millegi veidrana. Ta selgitas: „Kõik ju näevad seda, kuidas kirikutes suhtutakse vähemustesse ja see on jätnud väga halva kuvandi sellest kui patriarhaalsest konservatiivsest institutsioonist. Ja ma üritan kogu aeg näidata, et see on mitmekesisem, et see ei ole nii hull, aga seal on ka oma tõde, ma saan aru.“ Ja veel: „Miks just minu pöördumine kristlusesse neile naljakas oli, on see, et kirik on hästi konservatiivne, aga mina olen olnud igatpidi hästi liberaalne inimene või noh vasakpoolne poliitiliselt.“

LGBT+ kogukonna võõristus. Üks vastaja märkis, et LGBT+ kogukonnas ei ole alati kerge olla kristlane. Tema hinnangul on selles kogukonnas kristluse suhtes sageli negatiivne hoiak, mis seostub „Piibliga vastu pead“ lähenemisega, et inimesi „homoseksuaalsusest ravida“. Teine märkis, et on samuti aeg-ajalt kogenud ebamugavust LGBT+ ringkonnas, kus tema religioosne identiteet on teistes võõristust tekitanud, kuigi seda juhtub tema sõnul pigem harva.

Kirik kui tingimusliku kuulumise keskkond

Sallimatus. Üks vastaja ütles, et tema meelest on kirik LGBT+ inimeste suhtes ebatolerantne. Teine kirjeldas, kuidas LGBT+ kristlaste kaitseks sõna võttes püüti teda koguduses ümber veenda ja võrreldi tema identiteeti poliitilise eelistusega, millest olevat võimalik loobuda. Tema sõnul tuleb selliseid vestlusi ette suhteliselt sageli. Kolmas vastaja, kes on LGBT+ teemadel avalikkuses sõna võtnud, kirjeldas, kuidas ajakirjanikule ei antud luba teha temast leheloo juurde pilte ühe koguduse kirikuruumis. Hiljem saadi nõusolek teisest kogudusest, kus pildistamine sai toimuda. Sama vastaja meenutas ka juhtumit, kus ühe LGBT+ ürituse programmi lisati teave jumalateenistuse kohta, et huvilised saaksid soovi korral kohalikku kirikusse minna. Tegemist ei olnud eraldi LGBT+, vaid tavalise jumalateenistusega, millele tehti lisareklaami. Vastaja sõnul kaebas keegi kiriku juhtkonnale, nimetades seda „homopropagandaks“ ning lõpuks tuli reklaam sotsiaalmeediast eemaldada.

Tingimuslik vastuvõtt. Üks vastaja elab kapis ega ole oma identiteedist ise avalikult rääkinud. Samas arvab ta, et küllap teised teavad: „Noh, kõik ju teavad, et... aga mitte keegi pole tõstatanud seda probleemi, et minul oleks tulnud midagi maha salata, lihtsalt keegi pole küsinud minu käest.“ Tal on teadmine, et kui ta tuleks avalikult kapist välja ja see info kiriku juhtkonnani peaks jõudma, kaotaks ta oma töö.

Silmakirjalikkus. Üks vastaja kirjeldas kiriklikus keskkonnas kogetud järjekindlusetust – talle tundub arusaamatu, et just homoseksuaalsus võib saada kogudusest tõrjumise põhjuseks, samal ajal kui muud vastuolud jäävad sageli varju: „Nagu näitlemisoskus oleks kõige olulisem“. Teine on tajunud vastuolu kiriku avalike seisukohtade ja tegeliku praktika vahel. Ta kirjeldas, kuidas mõned kirikutegelased mõistsid samasoolised suhted hukka ning kujutasid neid abielu ja selle pühadust ohustavatena, samal ajal kui kiriku enda sees esines käitumist, mis kahjustas neid ideaale märksa enam: „Paljud kirikutegelased on väitnud, kuidas homode abiellumisõigus rikub ära abielu kui sellise. Rikub ära pühaduse. Nojah, minu meelest rikutakse see ära sihukeste juhtumitega nagu Tallinna Jaani kiriku oma näiteks. Mingid homod selles küll süüdi pole.“ Sama vastaja kirjeldas vaimulik Heino Nurga juhtumit, mida ta tõlgendas kui näidet, et inimest võidakse kirikus tunnustada, kuni ta ei ole oma identiteedi suhtes avalik, kuid ausus toob kaasa tõrjumise: „Kõige suurem mure oli ikkagi see, et mina

ausameelse inimesena ei tohtinud olla kirikus aus. Sellepärast, et kirik ei tunnusta meiesuguseid. Heino sai ju väga hea teenistuse eest ühe medali või aukirja, ennem kui ta minema löödi. Ta sai tunnustuse ja siis, kui ta julges lõpuks teha Geikristlaste Kogu ja öelda, kes ta on, anti talle jalaga perse. Heino visati kirikust välja selle eest, et ta oli aus. No mis see siis on, ma ei kannata sellist silmakirjalikkust lihtsalt.“

Kolmas kirjeldas, kuidas ta tajus ühes kristlikus koguduses tugevat survet näidata end usuliselt ja moraalselt laitmatuna: „Sa pead näitama mingit perfektset versiooni endast seal kirikus.“ Tema sõnul jagatakse seal küll palju isiklike kogemuslugusid, kuid alles siis, kui raskus on juba ületatud. Ta leidis, et seetõttu varjavad paljud inimesed osa endast ja elavad justkui paralleelelusid, püüdes vastata koguduse ootusele puhtusest ja laitmatusest. Vastaja rõhutas, et see ei puuduta ainult LGBT+ teemat, vaid on laiem probleem. Neljas kirjeldas, et teda häirib kiriku silmakirjalikkus, mis tema jaoks väljendub selles, et mõne vaimuliku puhul peetakse teatud eluvalikuid või suhteid teenimisel takistuseks, samal ajal kui teise puhul vaadatakse tõsistele pereelu puudutavatele probleemidele läbi sõrmede. Vastaja rõhutas, et tema kriitika ei ole suunatud niivõrd üksikisikute kui organisatsiooni vastu, tema jaoks tekitab küsimusi see, miks ühele kehtivad ühed ja teisele teised mõõdupuud.

Juhtkonna vaikus. Üht vastajat häiris, et kiriku juhtkond ei ole kristlaste poolt (sotsiaal)meedias LGBT+ inimeste suhtes väljendatud halvustavaid hoiakuid ja vaenulikku kõnepruuki kui mittekristlikku käitumist hukka mõistnud, vaid korrale on kutsutud hoopis vaimulikke, kes on avaldanud toetust samasooliste paaride võrdsele kohtlemisele. Teine leidis, et kiriku juht peaks selgelt välja ütleva, et vaenulikud või äärmuslikud väljaütlemised ei esinda kogu kiriku seisukohta. Tema hinnangul valitseb siin ebavõrdsus: liberaalsemate seisukohtade puhul rõhutatakse kiiresti, et tegu ei ole kogu kiriku arvamusega, kuid konservatiivsete ja halvustavate sõnavõtude puhul jääb selline distantseerumine ära. Selle tulemusel saavad konservatiivsed ja kohati äärmuslikud hääled avalikus ruumis üsna vabalt kõlada, samal ajal kui liberaalsema hoiakuga vaimulikke kutsutakse korrale. Vastaja mõistab, et selline käitumine võib tuleneda soovist vältida suuremat lõhet või konflikti, kuid tema meelest jätab see kallutatud mulje: kirik on sageli vait just seal, kus oleks vaja selgelt sõna võtta, sest vaimulikud ei esinda avalikkuses ainult iseennast, vaid kogu kirikut. Näitena tõi ta selle, et abieluvõrdsust toetanud vaimulikelt oodati selgitusi ning et EELK-lt sai negatiivset tähelepanu ühe emeriitpiiskopi osalemine välismaal LGBT+ vaimuliku ordineerimisel. Ta lisas, et inimesed ei pruugi üldse teada, et Meie Kirik pole EELK häälekandja: „Ma ise arvasin ka kunagi, et Meie Kirik on EELK ametlik leht“.

Puudujäägid vaimulike ettevalmistuses. Üks vastaja kirjeldas väsimust, et peab end kiriklikus kontekstis pidevalt seletama ja õigustama. Tema sõnul on ta enda töökohas kogenud märksa paremat arusaamist inimeste soolisest ja seksuaalsest mitmekesisusest, kuid kirikus

selline teadlikkus sageli puudub. Samal ajal on vaimulikel inimeste üle suur psühholoogiline mõju. Nõustajana on ta puutunud kokku religioosse trauma kogemustega LGBT+ inimestega ning seostab seda muu hulgas vaimulike puuduliku ettevalmistusega LGBT+ teemade käsitlemisel.

Piibli valikuline tõlgendamine. Kaks vastajat kirjeldasid segadust ja nõutust selle üle, et kirik muudab küll ajas mõningaid arusaamu, kuid ei ole valmis ümber mõtestama suhtumist samasoolistesse suhetesse.

Tõrjumine ja hirm selle ees

Hirm tõrjumise ees. Kaks vastajat ütlesid, et ei ole julgenud oma vaimulikule oma LGBT+ identiteedist rääkida. Üks seetõttu, et on kuulnud oma vaimulikku homoseksuaalsust patuks nimetamas. See on pannud teda koguduses ettevaatlik olema: ta on hoidnud oma identiteeti varjul ega ole julgenud kirikus oma elukaaslasel käest kinni hoida. Teine rääkis, et on jäänud oma praeguses koguduses teadlikult kappi ega ole seal oma seksuaalsest identiteedist rääkinud. Ta tahtis saada ristitud, aga ei soovinud, et tema identiteet võiks mingeid takistusi tekitada. Tema ettevaatlikkust mõjutas aimdus, et koguduse õpetaja suhtub homoseksuaalsusesse tõrjuvalt. Sellise mulje oli jätnud talle õpetaja avalik sõnavõtt meedias samasooliste abielu teemal. Mõlemad vastajad lisasid, et plaanivad kogudust vahetada. Kolmas vastaja mainis, et väljaspool oma kogudust tajub ta teiste Eesti kristlaste negatiivset hoiakut LGBT+ inimeste suhtes: „Ma tunnen, et ei saa olla teistes kogudustes oma lähedasega paar.“ Neljas kirjeldas, et ei tunne end kuuluvat ei kristlaste ega LGBT+ kogukonna hulka. Kuigi ta on korduvalt käinud leerikoolis, pole ta jõudnud ristimise ega konfirmatsioonini. Samas tunnistas ta, et on aastaid leidnud elus tuge usust ja ühest konkreetsest vaimulikust. Ta seostab oma hoiakut enesekaitse ja alalhoiuinstinktiga: mõlemad identiteedid võivad tema meelest olla sellised, mille tõttu võidakse inimest kiusata, eriti maailmas, mis võib kiiresti muutuda. Ta lisas, et teda saadabki suhetes teiste inimestega teatav ettevaatlikkus, mis tuleneb tema elukogemusest.

Tõrjumine koguduses. Üks vastaja kirjeldas, kuidas pärast oma seksuaalse identiteedi avalikustamist tõrjuti ta kogudusest välja: „Pastor ütles mulle ja [kaaslase nimi] peale teenistust, et meil ei ole mõtet seal enam kohal käia, kui me oma patust [homoseksuaalsus] lahti ei ütle. No mina nagu ei tundnud, et mina midagi valesti teen, mulle tundus, et minust ei saada aru. Selline trots tuli sisse ka, et kas ma pean nüüd kuskile ära peitma ennast... ei, mul on ka õigus eksisteerida.“ Ta lisas, et mitte keegi koguduses ei astunud tema ja ta kaaslase kaitseks välja.

Tõrjumine peres. Üks vastaja kirjeldas, et tema kõige valusamad kogemused LGBT+ identiteediga on seotud ta päritoluperega. Tema sõnul ei pakkunud peresidemed talle toetust ega turvatunnet, vaid vastupidi, just sealt tuli kõige rohkem haiget tegevast kohtlemist. Suuremat

hoitust, armastust ja mõistmist koges ta hoopis väljaspool oma perekonda, sh koguduses. Teine meenutas, et kui ta tuli isa ees kapist välja, lõpetas isa üheksaks aastaks tema kallistamise. Vastaja sõnul hakkas isa teda uuesti kallistama alles enne surma, kuigi tal polnud siis selleks enam kätes jõudu. Ta seostas isa tõrjuvat suhtumist isa enda lapsepõlves kogetud vägistamisega ning arvas, et isa võis ka ise heidelda oma seksuaalsuse või sooidentiteediga. Vastaja jaoks jäi sellest kogemusest alles lootus: „Ma kujutan ette kuidas ma näen taevas oma kväär isa, kes on vaba!“ Kolmas vastaja rääkis loo kristlasest emast, kes katkestas suhte oma lapsega pärast seda, kui laps ütles, et ta ei samastu talle sünnil määratud sooga. Ta lisas, et ühe vaimuliku toel sai ema ja lapse suhe taastatud.

Tervisekahju. Üks vastaja kirjeldas vaimset ja füüsilist kokkuvarisemist ning haiglasse sattumist, mille põhjustas tema sõnutsi mure oma lapse tuleviku pärast. Vastaja kartis, et last hakatakse ebatraditsioonilise pere tõttu, kuhu ta sündis, ühiskonnas tõrjuma. Teine kirjeldas oma sõltuvuskäitumist ja vaimse tervisega seotud keerulisi perioode. Ta ütles, et lahkus ühest kogudusest pärast närvivapustust, mis oli seotud tema seksuaalsusega. Samas ei soovinud ta selle kogemuse üksikasju avada ning ütles, et räägib sellest alles oma surivoodil.

Enesetapumõtted. Enesetapumõtteid mainisid kaks vastajat, mõlemad tunnistasid, et need mõtted on neid saatnud terve elu. Üks ütles: „15-aastasena, kui ma tundsin, et ma lihtsalt enam ei jaksa, ma vaatasin kodus, et missugune nõor mind kannaks. Aga ma ei teinud seda.“ Teine: „Kui ma ei oleks kirikusse läinud, oleks ma ammu surnud. Mul on eluaeg käinud enesetapumõtted. Kirik on mu päästnud.“

Pole kellegagi rääkida. Seda mainis kaks vastajat. Üks ütles: „Mul on olnud tõeliselt raske selles mõttes ja ma ei ole julgenud ühelegi inimesele seda rääkida. No mu vanemad said aru, eks ole, aga nad ei osanud aidata, Nõukogude aja noored inimesed.“ Ta tunnistas, et julges oma transsoolisest identiteedist esimest korda elus rääkida alles 30. eluaastates – oma tulevasele abikaasale. Teine vastaja ütles peale intervjuud: „Täna võimaluse eest rääkida, sest mul pole kedagi, kellega niimoodi rääkida.“

Kiusamine. Üks vastaja kirjeldas oma seksuaalsest identiteedist tingitud kiusu- ja tõrjumiskogemusi eksabikaasa, sugulaste ja ametnike poolt ning märkis, et ka tema laps koges tema tõttu koolikaaslaste tõrjumist. Seevastu sõpru, kolleege, kogudust ja vaimulikku koges ta toetavana.

Vägivald. Üks vastaja kirjeldas, et 2023. a Pride'i ajal Tallinnas toimunud noa- ja rusikarünnak Soome homoseksuaalse pastori vastu mõjus talle isiklikult emotsionaalselt väga raputavana. See juhtum süvendas temas tunnet, et LGBT+ kristlaste turvalisus ei ole iseenesestmõistetav ning et vaen LGBT+ inimeste vastu võib kanduda ka kristlikku konteksti. Teine vastaja tõi positiivse näitena esile, et EELK peapiiskop mõistis Soome vaimuliku pussitamise Facebookis avalikult hukka. Kuigi vastaja meelest peaks selline sõnavõtt olema

iseenesest mõistetav, mõjus see talle olulise ja erilise sammuna: „Ma tähistasin seda!“ Samas rõhutas ta, et see vägivald oleks vajanud rohkem selgeid ja avalikke hukkamõistvaid sõnavõtte kristlike juhtide poolt.

Toimetulekuviisid

Vaikimine ja ettevaatus. Üks vastaja kirjeldas toimetulekuviisina vaikimist: „Noh, üks asi ongi see, et ma ei räägi sellest, eks ju. Minu vestlused Jumalaga on mu peas, ma ei pea seda välja näitama.“ Teine ütles, et ta ei ole koguduses olnud aktiivne ega nähtaval kohal, mistõttu ei ohusta teda ka tõrjumine.

Õpitud välja kannatamine. Üks vastaja tunnistas, et on halva kohtlemisega harjunud, sest teda kiusati juba kooliajal. Tema sõnul võis see varasem kogemus muuta hilisema talumise mõnevõrra kergemaks. „Teised on võib-olla näinud minus midagi, mis ei ole nende jaoks normaalne. Võib-olla on aidanud see, et ma olen olnud pigem üksildane ja harjunud tõrjutud olema. Võib-olla sellepärast on mul olnud seda kergem üle elada,“ kirjeldas ta enda hakkama saamist kogudusest välja tõrjumisega.

Vaikiv normaliseerimine. Üks kirikus töötav vastaja rõhutas intervjuu jooksul korduvalt, et teda ei ole kunagi tema seksuaalse orientatsiooni pärast ahistatud. (Samas kirjeldas ta mitmeid oma kogemusi, milles võib näha nii tõrjumist, stigmatiseerimist kui ka institutsionaalselt ebavõrdset kohtlemist – töö autori kommentaar).

Oma koguduse ja vaimuliku tugi. Üks vastaja kirjeldas, kuidas ta sai raskustes olulist tuge nii oma vaimulikult kui ka kogudusekaaslaselt. Vaimulik oli tema keeruliste elusündmustega hästi kursis, osutas järjepidevat tähelepanu ja hoolt ning viis ta kokku kogudusekaaslasega, kellest kujunes talle aastateks suur praktiline tugi. Ka tema koolikiusamise kogemusega laps sai vaimulikult tuge. Teine rääkis, et peab oma praeguse koguduse juures oluliseks seda, et ta saab olla tema ise. Ta kirjeldas vaimuliku selgelt toetavat hoiakut, mis kinnitab talle, et kõik inimesed on Jumala lapsed ja sellistena armastust väärt. Ta lisas, et koguduse tugi on mõjunud positiivselt ka tema suhtele emaga: „Läbi koguduse toetuse tunnen, et ka mu emal on lihtsam. Ta näeb, et on koht, kus mind vastu võetakse, et ma ei ole ohus ega hukka mõistetud.“

Valmisolek lahkuda. Üks vastaja tajus oma nõrka emotsionaalset sidet kogudusega privileegina, sest see võimaldab tal halva kohtlemise või mittemõistmise korral kogudusest lihtsamini eemalduda.

Normaalsuse tajumine privileegina. Üks vastaja ütles, et tal on väga vedanud: ta on saanud elada turvalises ja hoitud keskkonnas ning olla see, kes ta on. Tema sõnul on see „tohtu privileeg“, sest kõigi puhul ei ole see nii. Teine kirjeldas oma õppimiskogemust Usuteaduse Instituudis positiivsena. Õppima asudes kartis ta, et tegemist on väga konservatiivse

keskkonnaga, kuid oli meeldivalt üllatunud, et ei kohanud seal enda suhtes avalikku negatiivset suhtumist.

Internet ja teiste inimeste lood. Kaks vastajat mainisid, et on saanud tuge internetist, lugedes teiste sarnaseid kogemusi.

Välismaa kogemus. Neli inimest mainisid, et välismaal elamine on andnud neile julgust ka Eestis ennast seoses oma seksuaalse identiteediga vabamalt tunda.

Lähedaste tugi. Kõik vastajad rõhutasid toetavate lähisuhete tähtsust. Näiteks kirjeldas üks vanaema ees kapist välja tulemist, mille peale vanaema oli vastanud: „Ole kes sa oled, peaasi, et oled õnnelik ja terve“. Teine ütles, et perekonna avatud suhtumine tuli talle isegi üllatusena ning ka sõprade seas ei olnud kapist välja tulek tema jaoks eriti raske, mida ta seostas muu hulgas sellega, et tegemist oli noorte inimestega. Ta lisas, et tema kristlasest ema hoiakud muutusid siis, kui ta sai teada, et ta laps on LGBT+. Ema sõnul tulenes ta varasem suhtumine teadmatusesest.

Grupid ja võrgustikud. Üks vastaja mainis, et talle on toeks teadmine, et on olemas LGBT+ kristlaste rakuke (Geikristlaste Kogu – autori täiendus), mis ühendab eri konfessioonidest kristlasi. Teine leidis endale välismaalt oikumeenilise kristliku kogukonna, kellega ta iga kahe nädala tagant üle veebi kohtub. Tema jaoks on sellest kujunenud omamoodi vaimulik tugigrupp: kohtumistel jagab iga osaleja, kuidas tal läheb, mille pärast palvetada ja mille eest Jumalat tänada. Lisaks ühisele palvele ja laulmisele peetakse ka kodust armulauda, kus igaüks võtab oma kodus veini või mahla ja küpsise. Ta mainis, et oma koguduses on ta lihtliige ja käib kirikus vaid kolm-neli korda aastas. Seevastu veebipõhises kogukonnas on ta aktiivne: aitab tehnilise toe, kokkukutsumise ja korraldamisega ning lahendab vajadusel emotsionaalselt keerulisi olukordi. Kolmas meenutas olukorda, kus ühe teise koguduse vaimulik oli pidanud talle LGBT+ identiteeti alandava kõne, milles kuulutas eksiteel olevaks nii tema kui ka kõik teistsugusel seisukohal olevad vaimulikud. Hiljem astus terve laulukoor, kuhu vastaja kuulus, tema eest välja ja keeldus sellesse kirikusse esinema minemast seni, kuni seal teenib seesama vaimulik. „Nad valisid poole, ilma et mina oleks neid palunud. Mul oli tol hetkel väga hea tunne. Nad nagu omal initsiatiivil astusid minu selja taha.“

Huumor. Mitmed kasutasid vastates huumorit. „Kui ma usun, et olen Jumala looming, siis ta ei saa mind ju selle eest vihata. Kes see tegi? Ise tegi!“ ütles üks.

Usu eraldamine kirikust. Üks vastaja kirjeldas, et tema jaoks on usk ja kirik aastatega üha enam teineteisest lahknenud. Kui usk on muutunud talle järjest olulisemaks ja lähedasemaks, siis kirik kui institutsioon on jäänud üha kaugemaks. Ta ütles, et tal on lihtsam pidada ennast usklikuks kui kiriku liikmeks, sest kiriku avalik kuvand haakub tema jaoks järjest vähem nende väärtustega, mida ta oluliseks peab.

Kirikust lahkumine. Üks vastaja lahkus kirikust pärast 30 a sinna kuulumist. Ta tõi esile mitu enda jaoks mõjukat sündmust, mis otsuseni viisid: õpetaja Heino Nurga vaimulikuametist tagandamine ja EELK vaimulike nimekirjast kustutamine 2010. a, õpetaja Annika Laatsi „vaibale“ kutsumine pärast LGBT+ inimesi toetavat sõnavõttu televisioonis 2017. a ja EKRE populaarsuse kasv ühiskonnas, mil vastaja sõnutsi läksid „asjad kurjaks“. Ta tänas oma vaimulikku ja astus kogudusest välja, leides endale „elupäästja“ uusvaimsusest. Usk sellesse, „kes on kõikide asjade taga“, jäi alles.

Ootused kirikule

Vabandamine. Üks vastaja leidis, et kirik peaks vabandama kõigi nende inimeste ees, keda on nende seksuaalse orientatsiooni tõttu kirikus tõrjutud. Tema hinnangul lasub see vastutus kiriku juhtidel ka siis, kui nemad ise ei ole varasemat ülekohtu toime pannud, sest nad esindavad sama institutsiooni.

Selge toetav märk. Üks vastaja ütles, et Eestis on erinevaid kristlikke kirikuid ja usulahke, aga ta ei saa aru, milline neist tema jaoks õige on. Teine tõi välja, et kristlikus kontekstis puudub selge märgisüsteem, mis annaks märku, kas kogudus on LGBT+ inimestele turvaline paik. Ta pakkus välja vikerkaarekala. Vastaja lisas, et tema koguduse ümber on inimesi, kes ei soovi enne ametlikult kogudusega liituda, kui kirik annab selge märgi oma laiemast toetusest LGBT+ inimestele – nende jaoks ei piisa üksnes koguduse toetavast hoiakust, vaid oluline on kogu organisatsiooni suhtumine. Kolmas vastaja ütles, et on tema jaoks oluline, et kogudus võtaks LGBT+ teemadel selge ja toetava seisukoha. Ta ütles: „Ma ei taha kuuluda kogudusse, mis ei võta selget seisukohta LGBT+ teemadel“ ja selgitas, et tema jaoks on „kristliku usu tuum sotsiaalne õiglus“ ning seetõttu tekitab temas küsimusi kiriku mugav ambivalentsus olukorras, kus oleks võimalik olla selgemalt toetav. Ta ütles, et talle meeldiks, kui LGBT+ teema oleks kirikus heas mõttes rohkem nähtav – et toetavad kogudused ütleks seda oma kodulehtedel välja. Talle ei piisa ähmasest sõnumist „tule nagu oled“, vaid ta ootab selgelt pooldavat sõnumit. Ta tõi näite ühe välismaise kiriku kodulehest, kus seisab: „Praegu me laulatame ainult mehi ja naisi, kuigi me väga sooviksime, et saaksime laulatada ka samasoolisi paare“. Selline väike kommentaar annab vastaja meelest selgelt aimu seisukohtadest.

Selge piir äärmuslusega. Üks vastaja ütles, et teda häirivad teiste Eesti kristlaste negatiivsed hoiakud LGBT+ inimeste suhtes, mis avalduvad eriti selgelt sotsiaalmeedias ja see, et kirikute juhtide poolt pole olnud kuulda selget hukkamõistu selliste sõnavõttude suhtes. Teine arvas, et kirik on sisemiselt märksa liberaalsem, kui avalikkusele paistab, kuid konservatiivsem pool on häälekam, jõulisem ja konfliktsem ning kujundab seetõttu kiriku kuvandit ebaproportsionaalselt palju. Tema hinnangul kujuneb tavainimese arusaam kirikust

peamiselt meedias nähtu põhjal, kus domineerivad sagedamini just konservatiivsed seisukohad. Vastaja sõnul kaasneb liberaalsemate või LGBT+ sõbralike vaimulike avalike sõnavõttudega sageli terav vasturünnak, mis ei piirdu teoloogilise vaidlusega, vaid muutub ka isiklikuks. Tema meelest tõrjub selline õhkkond avalikust arutelust eemale tasakaalukamad ja mõistlikumad hääled ning seetõttu jäävadki avalikkuses kõlama eeskätt kõige äärmuslikumad seisukohad.

LGBT+ teenistused. Üks vastaja pakkus, et kirik võiks tunnustada LGBT+ kristlaste organisatsiooni [Geikristlaste Kogu] ja võimaldada neil pidada jõuluteenistusi mõnes kirikuhoones, et LGBT+ kristlased ei peaks kogunema jõuluteenistuseks geibaari: „See on nonsenss, et LGBT+ kristlased tunnevad end turvalisemalt baaris kui kirikus.“

Ordineerimine. Üks vastaja leidis, et avalikult LGBT+ identiteediga inimeste ordineerimine oleks kirikus selge tunnustuse märk, mis aitaks tekitada tunde, et LGBT+ inimesed on kirikus oodatud. Tema hinnangul võiks see tuua kirikusse rohkem noori, sest noorem põlvkond on sallivam ning otsib samuti Jumalat. Teine arvas, et kirik peaks ühiskonna väärtustega rohkem kaasas käima ning olema avatum ka muutustele. Tema lootus oli samuti, et kirik jõuab ajapikku selleni, et avalikult LGBT+ identiteediga inimesi ei välistata enam vaimulikuks ordineerimisel.

Juht kui suunanäitaja. Üks vastaja leidis, et kiriku juhtkond, eriti peapiiskop, peaks seisma liberaalsemate ja LGBT+ sõbralike vaimulike eest. Tema hinnangul ei peaks kirikujuht olema üksnes eri leeride vahel laveerija, vaid selge suunanäitaja, kes kaitseb oma vaimulikke avalike rünnakute eest ja sõnastab, kuhu kirik liigub. Vastaja meelest sõltub kiriku elujõud sellest, kas kirik suudab olla avatum, ajaga kaasas käiv ja ühiskonnas suunda näitav, mitte sellele üksnes reageeriv. Ta rõhutas, et tema jaoks on kõige raskem ebamäärasus. Näiteks jõuliselt konservatiivse seisukohaga oleks tal lihtsam suhestuda, sest siis oleksid piirid ja mängureeglid selged. Praeguses olukorras tajub ta aga, et kirik püüab hoida tasakaalu eri leeride vahel. Vastaja hinnangul ei kõneta see lõpuks veenvalt kumbagi poolt. Ta ütles: „Ei ole võimalik, et ühiskond liigub edasi ja siis EELK jääb 1992. a arusaamadesse. See ei ole lihtsalt väga jätkusuutlik minu meelest. Ja siin on ikkagi peapiiskopil nagu väga suur roll organisatsiooni juhina.“ Teine vastaja pakkus, et peapiiskop võiks alata vaimulikega ümarlaua, kus arutatakse, kas ollakse oma kogudustes teadlikud LGBT+ kristlaste olemasolust ja vajadustest. Samuti leidis ta, et kirik võiks oma vaimulike kaudu suunata koguduste LGBT+ liikmeid Geikristlaste Koguga kontakti otsima ning anda sellega avalikult märku, et sellist ühendust tunnustatakse. Vastaja rõhutas, et see teema ei puuduta üksnes LGBT+ kristlasi endid, vaid ka laiemat ringi koguduste liikmeid, kelle peres või lähedaste seas on LGBT+ inimesi.

Ressurss, mitte probleem. Üks vastaja ütles, et teda häirib, kui LGBT+ inimestest räägitakse kirikus kui probleemist: „LGBT+ inimestest räägitakse kui lahendamata

probleemist, aga oleks tore, kui meid nähtaks kui ressursi. Kui meile lähenetaks mitte düsfooriliselt, vaid eufooriliselt – et mis värve me kirikusse toome! Et meis nähtaks Jumala loodu rikkust ja väärikust.”

Vastajate kogemuspõhised hinnangud kogudusele ja kirikule

Intervjuudes oli eraldi küsimuste plokk, milles palusin vastajatel nimetada oma koguduse ja kiriku positiivseid ning negatiivseid külgi. Järgnevalt annan neist vastustest ülevaate. See osa ei kujuta endast uut analüütilist kategooriat, vaid täiendab eelnevaid tulemusi vastajate otseste hinnangutega.

Positiivsed asjad seoses kogudusega

Üks vastaja meenutas oma endist kogudust: „Vaimsus, atmosfäär, inimesed. Mitte midagi negatiivset pole välja tuua.“ Teine ütles, et positiivne on see, et seal pole probleemiks, mis soost inimesega sa koos oled, seal ei pea muretsema. Kolmas kirjeldas oma kogudust erakordselt ühtehoidva, sõbraliku ja noorusliku kogukonnana. Inimeste soojus ja heatahtlikkus näis talle esialgu lausa uskumatu, kuid osutus ehtsaks. Neljas väärtustas oma sooja suhet vaimulikega. Viiendale meeldis, et koguduseliikmed ei ole homofoobsed ja kogudus on avatud LGBT+ inimestele. Kuues ütles, et tema koguduses räägitakse asjadest, ei vaikita maha, ja selles olevat vaimulikul suur roll. Seitsmes tõi positiivsena välja, et kantslist ei loeta moraali kellegi isikliku elu kohta. Kaheksas tõi oma koguduse positiivsete külgedena esile selle avatuse ja toetava õhkkonna. Tema jaoks oli oluline, et õpetaja on LGBT+ kogukonna suhtes toetav ning väljendab seda ka sõnades ja tegudes. See annab vastajale tunde, et ta kuulub sinna ega ole oma identiteedi tõttu kellegi jaoks probleem. Oluliseks pidas ta ka võimalust koguduses ise kaasa teenida. Lisaks väärtustas ta seda, et õpetaja on talle intellektuaalselt huvitav: jutlused on sisukad, kaasa mõtlema kutsuvad ning pakuvad vaimset väljakutset. Ta lisas, et head tööd tegevate koguduste mõju võib olla väga suur. Näitena tõi ta Risti koguduse, kuhu ta ise ei kuulu, aga mille mõju ulatub tema hinnangul kaugemale oma piirkonnast ja liikmest. Vastaja ütles, et Risti koguduse õpetaja Annika Laatsi intervjuud ja tekstid on pakkunud paljudele tuge, lohutust ja kinnitust, sõltumata sellest, kui tugev on nende isiklik side usuga.

Negatiivsed asjad seoses kogudusega

Üks vastaja mainis jutuajamisi oma (endise) pastoriga, mis tundusid talle emotsionaalse manipuleerimisena. Samuti mainis ta Piibli sõna-sõnalt võtmist tolles koguduses. Teine tõi negatiivse asjaoluna esile, et ta ei saa oma koguduse elus osaleda nii palju, kui sooviks, sest sobiva vaimulikuga kogudus asub kodust kaugel. Kolmas ütles, et tema koguduse inimesed pole asupaigaga seotud, vaid sõidavad kokku üle Eesti: „Paljudel meist pole selle paigaga seoses juuri“. Neljas ütles: „Koguduse liikmetega ma ei tunne väga sidet, kuna seal paraku ei

ole üldse noori inimesi.“ Viies tõi probleemina esile, et koguduse õpetaja töökoormus on liiga suur. Tema sõnul lasub suur osa igapäevasest tööst ühe inimese õlgadel, mistõttu püüab ta ise aidata seal, kus oskab, näiteks taotluste ja aruannete koostamisel. Vastaja hinnangul võib selline olukord õpetaja jaoks kergesti viia läbipõlemiseni. Kuues väljendas ootust, et koguduse õpetaja võiks olla kogukonnas nähtavam ja aktiivsem ega piirduda ainult jumalateenistuste pidamisega. Tema meelest on vaimulik kiriku esindaja laiemas ühiskonnas ning seetõttu on tal ka võimalus ja vastutus teha head väljaspool kirikuseinu. „Kristlus on sotsiaalse aktivismi koht,“ ütles ta.

Positiivsed asjad seoses kirikuga

Üks vastaja väärtustas julgeid inimesi, suurvaime nagu Uku Masing, Kalle Kasemaa, Toomas Paul, Peep Audova, Vello Salum ja Jaan Kiivit juunior. Teine ütles, et tajub, et tema kiriku peapiiskopi avalikesse sõnavõttudesse on pärast palverännakut sigenud varasemaga võrreldes rohkem inimlikkust, helgust ja positiivsust. Kolmas väärtustab kirikus seda, et inimestele jäetakse rohkem vabadust ning nende eraellu ei tungita – tema sõnul on see üks peamisi põhjusi, miks ta on valinud just selle kiriku. Samuti meeldib talle, et LGBT+ teema on võetud kirikus aruteluteemaks. Neljas ütles, et tajub kiriku sees väikest nihet avatuma arutelu suunas. Ja et „kaasaegseid teolooge nagu Jaan Lahe kuulatakse, nad saavad sõna.“ Viies ütles, et tema kirikus kasutatakse järjest enam demokraatlikke mehhanisme, käiakse ühiskondlike muutustega kaasas ning inimõiguste küsimustes ei minda vastuollu riigi seadustega. Kuues tõi positiivsena esile, et kirikus on olemas teoloogiline sügavus ja arenguruum: Piiblit uuritakse ning arutelu ei näi olevat täiesti seisma jäänud. Tema meelest on kirikus näha ka progressiivsemat tiiba ja teatavat valmisolekut jätta ruumi eriarvamustele. Samas lisas ta, et see tunne ei ole püsiv, sest olukordades, kus inimesi on kutsutud „vaibale“, on talle jälle tundunud, et tegelikku ruumi erimeelsustele siiski ei ole.

Negatiivsed asjad seoses kirikuga

Üks vastaja mainis väiklust, piiratust ja kiusu. Teine ütles, et on tajunud oma kirikus „vihkamise fooni“. Tema jaoks väljendus see näiteks ühe vaimuliku vaenulikus sõnavõtus LGBT+ perede kohta. Vastaja tõi näiteks ka TÜ Jaani koguduse ümber tekkinud pinge 2024. a suure reede ristitee eel, kus kogudus taheti selle vaimuliku toetuse pärast abieluvõrdsusele algul ühisettevõtmisest kõrvale jätta. Kolmas tunneb kirikus puudust avatusest. Tema jaoks tähendab see eelkõige valmisolekut rääkida keerulistest ja valusatest teemadest ning julgust muutuda seal, kus senised hoiakud võivad inimestele haiget teha. Neljas kirjeldas, et tajub kirikut hierarhilise institutsioonina ega tea, kuidas lihtliikmena kiriku poole pöörduda või oma häält kuuldavaks teha. Ta tõi probleemina esile, et kuigi LGBT+ kristlaste teemat uurivad

teoloogiatudengid, ei ole kirik tema ise oma LGBT+ kogukonna vastu huvi üles näidanud. Viienda hinnangul ei saa vaimulikud piisavalt ettevalmistust ega tuge inimestega töötamiseks.

Arutelu ja järeldused

Töö lähtub seksuaalteoloogilisest vaatenurgast, mis küsib, kuidas Jumal, usk ja kiriku õpetus suhestuvad inimesega kui kehalise ja suhetes elava olendiga. See lähenemine aitab mõista, et arutelu ei käi üksnes abstraktsete teoloogiliste mõistete üle, vaid puudutab konkreetseid inimesi nende kehalisuses, kiindumustes, haavatavuses ja kuulumisvajaduses. Intervjueeritavate erinevad kogemused ja mõtted põimusid ning suubusid mu hinnangul ühte põhiküsimusse: **kas ja kuidas on LGBT+ kristlasel võimalik kirikusse turvaliselt kuuluda, ilma et ta peaks oma identiteeti varjama?** Kümne intervjuu põhjal väidan, et Eesti LGBT+ kristlase peamine küsimus on, kas leidub turvaline koht, kuhu kuuluda: kus kirikus või koguduses on võimalik olla vabalt iseendana kapist väljas ning kaasa teenida?

Saviku ja Weberi uurimused näitasid, et kristlik usk ja LGBT+ identiteet ei välista teineteist. Minu töö toob välja, et konflikt tekib seal, kus kirik võtab LGBT+ inimese vastu tingimuslikult: inimene on justkui teretunud seni, kuni ta ei räägi avalikult oma identiteedist, ta suhe pole nähtaval ning ta ei oota sellele kiriklikku tunnustust. Töö empiirilises osast nähtub, et probleem ei ole inimese sees, vaid asub tema ja kiriku kohtumispunktis. Probleem ei seisne ainult üksikutes negatiivse suhtumisega inimestes, vaid kiriku institutsionaalsetes muustrites.

Lahe, Nõmmiku, Karo, Cornwalli jt käsitlused näitavad, et homoseksuaalsuse taunimist ei saa esitada iseenesestmõistetava või ainsa piibelliku järeldusena. See on töö empiirilise materjali taustal oluline, sest intervjueeritavad elavad kiriklikus ruumis, kus neile on esitatud vastupidist kui tõde. Töö teoreetilisest osast saab järeldada, et kiriklikult toodetud pinged ei ole paratamatult, vaid kujunenud kindlate tõlgenduste, rõhuasetuste ja institutsionaalsete valikute tulemusena.

Intervjuudest ilmnes, et LGBT+ kristlaste kogemust Eestis iseloomustab topeltmarginaliseeritus. Kristlikus keskkonnas võib LGBT+ identiteet tekitada tõrjumist või enesetsensuuri, samal ajal kui ilmalikumas või LGBT+ ringkonnas võib kristlus tunduda kahtlane, tagurlik või piinlik. Nii tuleb mõnel inimesel Eestis justkui topelt kapist välja tulla: LGBT+ inimesena ja kristlasena. See haakub Saviku tähelepanekuga, et seksuaalne ja religioosne identiteet ei toimi teineteisest eraldi, vaid mõjutavad vastastikku inimese enesemõistmist ja kohta kogukonnas. Minu intervjuud näitavad, et LGBT+ kristlane ei pörku ainult kiriku seksuaalnormidega, vaid sageli ka ilmaliku keskkonna eeldustega selle kohta,

milline üks õige kristlane peaks olema. Nii sünnib olukord, kus inimene kogeb kõrvalisust korraga kahes eri kogukonnas.

Empiiriline materjal osutab, et kiriku sõnadel ja ka vaikimisel on LGBT+ kristlaste elule reaalsed sotsiaalsed ja psühholoogilised tagajärjed. Teoreetilises osas käsitletud EKN-i seisukohavõetud kujundavad keskkonda, milles inimesed oma usku elavad. Intervjuudest ilmnes, et hirm tõrjumise ees, kapis olemine, valmisolek kogudusest lahkuda, koguduse vältimine või enda teadlik vähendamine seostusid vastajate kogemuses kirikliku sõnumiga. Õpetuslikel seisukohtadel on praktiline mõju: need kujundavad LGBT+ kristlaste julgust kirikus osaleda, oma identiteedist rääkida ja end koguduses turvaliselt tunda. Kirikliku sõnumi mõju ulatub ka inimeste vaimse terviseni.

Samas ei rääkinud intervjuud ainult haiget saamisest. Neis oli ka vastupanu, leidlikkust ja huumorit. Uurimuses osalenud LGBT+ kristlased ei ole passiivsed ohvrid, vaid aktiivsed tähenduse loojad ja toimetulijad. Nad otsivad uusi kogudusi, loovad tugivõrgustikke, valivad teadlikult, keda ja mida nad toetavad, kasutavad huumorit ning leiavad tuge internetist, välismaistest kogukondadest, lähedastest ja üksikutest vaimulikest. Mitme intervjuu põhjal ilmnes, et üks toetav vaimulik või turvaline kogudus võib inimese jaoks olla määrava tähtsusega. See omakorda näitab, et kiriklik reaalsus Eestis ei ole ühtlane. Institutsionaalne sõnum võib olla tõrjuv, kuid konkreetne kogudus võib saada paigaks, kus inimene kogeb vastuvõttu ja tuge.

Intervjuud kinnitasid Weberi, Portmanni, Karo ja Saviku tähelepanekut, et seksuaalsuse ja soolisuse küsimused on tõusnud kristlikus kontekstis liiga kesksele kohale. Intervjuudest ilmnes, et vastajate jaoks olid usu keskmes hoopis suhe Jumalaga ning võimalus kogeda kirikus turvalist kuulumist. Empiiriline materjal näitab, et kui seksuaalsusest saab kirikus eraldusjoon, võib inimene kogeda, et tema isik taandatakse üheleainsale tunnusele.

Töö osutab lõhele kiriku ametliku õpetuse, akadeemilise teoloogia ja elatud usu vahel. Eesti teoloogilises mõtlemises leidub käsitlusi, mis võimaldavad mõista Piiblit ja seksuaalsust nüansseeritumalt kui seda teevad EKN-i seisukohavõetud. Samal ajal elavad LGBT+ kristlased sageli just nende ametlike seisukohtade mõjuväljas, mitte akadeemilise teoloogia kaitse all. Nii ei ole teoloogiline diskussioon ainult akadeemiline luksus, vaid vajalik nagu igapäevane leib, sest selle puudumine või üheülbalisus mõjutab otseselt seda, kuidas inimesed kirikus oma usku, kuulumist ja väärtustatust kogevad.

Töö üks põhilisi järeldusi on järgmine: Eesti LGBT+ kristlaste põhimure on turvalise ja tingimusteta kuulumise puudumine kirikus. Seal, kus kogudus ja vaimulik pakuvad selget toetust, võib kirik olla tervendav paik. Seal, kus valitseb vaikiv sallimatus, tingimuslik

kuulumine või avalik taunimine, muutub kirik vaimselt koormavaks keskkonnaks. Sellest tulenevalt ei saa EELK-s toimuvat arutelu pidada üksnes õpetuslikuks vaidluseks. Tegemist on küsimusega, mis puudutab otseselt inimeste väärikust, usuelu, turvatunnet ja võimalust kogeda kirikut Kristuse ihuna.

Ettepanekud

Teen töö põhjal kolm ettepanekut. Esiteks võiks kirik avalikult ja ühemõtteliselt väljendada, et LGBT+ inimesed on koos oma kaaslastega kirikus teretulnud ning et nende halvustamine ja tõrjumine ei ole kooskõlas ei kristliku usu ega kiriku enda arutelukultuuriga. Üldsõnalisest lausest „kõik on oodatud” ei piisa, kui kiriku seniste sõnavõtude põhjal jääb avalikkuses kõlama vastupidine mulje. Seetõttu vajavad LGBT+ kristlased nähtavat turvalisuse märki. Kogudused võiksid oma kodulehel selgelt sõnastada, kas ja kuidas nad LGBT+ inimesi endi sekka vastu võtavad.

Teiseks tuleks pakkuda vaimulikele ettevalmistust seksuaalsuse ja sooidentiteedi teemal. Intervjuud näitasid, et vaimuliku hoiak võib inimese elu kas oluliselt kergendada või märgatavalt raskendada. Seetõttu ei ole tegemist kõrvalise lisateemaga, vaid hingehoidliku pädevuse olulise osaga.

Kolmandaks võiks kirikus arutada samast soost paaride õnnistamist või laulatamist, nende laste ristimist, nende osalemist koguduseelus ning avalikult LGBT+ identiteediga inimeste ordineerimist. Inimese identiteeti ei saa kirikus tunnustada, jättes samal ajal tema armastussuhte tunnustamata või välistades ta vaimulikust ametist. Inimest saab vastu võtta ainult tervikuna, koos kõigega, mis tema ellu kuulub.

Nende ettepanekute eesmärk ei ole lahendada ühe hoobiga kõiki õpetuslikke vaidlusi. Küll aga vähendaksid need hirmu ja ebamäärasust ning annaksid LGBT+ kristlastele selgema märgi, et nad ei pea kirikus oma elu varjama. See oleks oluline samm osaduse suunas.

Kokkuvõte

Lõputöö eesmärk oli uurida, kuidas LGBT+ kristlased Eestis kirikuelu kogevad: mis neid toetab, mis teeb osalemise keerukaks ning kuidas nad oma muredega toime tulevad. Ühendasin töös teoreetilise käsitluse ja empiirilise analüüsi, et avada LGBT+ kristlaste elatud kogemusi Eesti kiriklikus kontekstis ning osutada, milliseid järeldusi võiksid kogudused ja kirikud neist kogemustest teha. Empiiriline osa põhines kümnel poolstruktureeritud intervjuul, mida analüüsisin induktiivse sisuanalüüsi abil.

Töö teoreetiline osa näitas, et Eesti kiriklikus avalikkuses domineerib homoseksuaalsuse küsimuses endiselt EKN-i 2008. a seisukohast lähtuv mõtteviis, mille järgi käsitletakse homoseksuaalsust patuna ning abielu mõistetakse vaid mehe ja naise liiduna. Samal ajal leidub Eesti teoloogilises mõtlemises ka teistsuguseid käsitlusi, mis rõhutavad piiblitekstide ajaloolist konteksti, seksuaalsuse mõiste kujunemist modernsuses, armastussuhte terviklikku mõistmist ning vajadust arvestada LGBT+ inimeste elatud kogemusega. Töö teoreetilises raamistikus toetusin seksuaalteoloogiale, mis aitas osutada, et arutelu ei käi abstraktsete õpetuslike kategooriate üle, vaid puudutab inimesi nende kehalisuses, suhetes, haavatavuses ja kuulumisvajaduses. Empiirilise materjali põhjal on Eesti LGBT+ kristlaste peamine küsimus, kas kirikusse on võimalik kuuluda turvaliselt ja tingimusteta, ilma et inimene peaks oma identiteeti varjama, oma suhet nähtamatuks tegema või oma elu õigustama.

Intervjuudes joonistusid välja korduvad teemad: turvalise kuulumise otsing, topeltmarginaliseeritus, kirik kui tingimusliku kuulumise keskkond, tõrjumine ja hirm selle ees, toimetulekuviisid ning ootused kirikule. Mitmed vastajad kirjeldasid, et neil on tulnud justkui topelt kapist välja tulla: nii LGBT+ inimesena kui ka kristlasena. Samuti ilmnes, et kiriklikus ruumis kogetud pinged ei tulene ainult üksikutest negatiivse suhtumisega inimestest, vaid laiematest institutsionaalsetest mustritest nagu vaikiv sallimatus, tingimuslik vastuvõtt, kiriku juhtkonna vaikus ja ebaühtlased mõõdupuud.

Töö põhjal võib öelda, et kiriku sõnadel ja ka vaikimisel on LGBT+ kristlaste elule reaalsed sotsiaalsed ja psühholoogilised tagajärjed. Hirm tõrjumise ees, kapis olemine, valmisolek kogudusest lahkuda, koguduse vältimine, enda teadlik vähendamine, üksildus, pinged peresuhtes ja enesetapumõtted ei olnud juhuslikud kõrvalmotiivid, vaid kogemused, mis seostusid laiema kirikliku sõnumiga. Kõnekalt võttis oma kogemuse kokku üks intervjuueeritav pärast vestlust: „Täna võimaluse eest rääkida, sest mul pole kedagi, kellega niimoodi rääkida.” Tegemist on kuuekümnendates inimesega, kes on pühendanud kogu oma elu kirikule, kuid ei olnud seni julgenud oma lugu tervikuna mitte kellegagi jagada. See osutas, kui sügav võib olla hirmu ja enesetsensuuri mõju.

Samas ei joonistunud materjalist välja üksnes kannatuste lugu. Intervjuueeritavad ei olnud passiivsed ohvrid, vaid aktiivsed toimetulijad, kes otsisid uusi kogudusi, tugivõrgustikke ja turvalisi vaimulikke, leidsid tuge lähedastelt, internetist, välismaistest kogukondadest ja usust endast. Mitme vastaja puhul oli määrava tähtsusega ühe toetava vaimuliku või turvalise koguduse olemasolu.

Töö osutas lõhele kiriku ametliku õpetuse, akadeemilise teoloogia ja elatud usu vahel. Peamine järeldus on, et Eesti LGBT+ kristlaste põhimure on turvalise ja tingimusteta

kuulumise puudumine kirikus. Seal, kus kogudus ja vaimulik pakuvad selget toetust, võib kirik olla tervendav paik. Seal, kus valitseb vaikiv sallimatus, tingimuslik kuulumine või avalik taunimine, muutub kirik vaimselt koormavaks keskkonnaks.

Bianca Mikovitš ütles märtsis 2026 oma diakoniks ordineerimise teenistusel: „Eks see ongi kunst: kuidas mitte trampida maha vana, mis on selle vundament, kuhu oleme praegu jõudnud ning mitte lüüa uksi kinni uue ees.” Minu töö näitas, et just selles pingeväljas seisab täna ka kristlik kirik Eestis. Küsimus ei ole ainult õpetuse sõnastamises, vaid ka selles, kas kirik kuulab oma liikmeid, võtab nende kogemust tõsiselt ning suudab vähendada hirmu, tõrjumist ja tingimuslikku kuulumist.

Summary

The aim of this thesis was to explore how LGBT+ Christians in Estonia experience church life: what supports them, what makes participation difficult, and how they cope with these challenges. The study combines theoretical discussion with empirical analysis based on ten semi-structured interviews analysed through inductive content analysis. The theoretical part shows that public church discourse in Estonia is still largely shaped by the view expressed in the Estonian Council of Churches' 2008 statement, according to which homosexuality is sinful and marriage is defined exclusively as a union between a man and a woman. At the same time, Estonian theological discussion also includes alternative approaches that emphasise the historical context of biblical texts, the modern formation of the concept of sexuality, and the need to take the lived experience of LGBT+ people seriously. Drawing on sexual theology, the thesis argues that these debates concern not only doctrine but also embodied persons, their relationships, vulnerability, and need for belonging.

The empirical material suggests that the central question for LGBT+ Christians in Estonia is whether safe and unconditional belonging in the church is possible. Recurring themes in the interviews included the search for safe belonging, double marginalisation, conditional acceptance, fear of rejection, coping strategies, and expectations toward the church. Many interviewees described having to come out twice, both as LGBT+ and as Christian. The tensions they experienced were linked not only to individual encounters but also to wider institutional patterns such as silent intolerance, silence from church leadership, and unequal standards.

The findings indicate that both the words and the silence of the church have real social and psychological consequences for LGBT+ Christians. Fear of rejection, remaining closeted, self-censorship, loneliness, tensions in family relationships, and even suicidal thoughts were connected to the wider ecclesial message. At the same time, interviewees were not merely victims: they actively sought support in new congregations, safe clergy, online spaces, international communities, and faith itself. For several participants, even one supportive pastor or congregation proved decisive.

The thesis points to a gap between official church teaching, academic theology, and lived faith. Its main conclusion is that the primary concern of LGBT+ Christians in Estonia is the lack of safe and unconditional belonging in the church. Where clergy and congregations offer clear support, the church can become a place of healing; where silence, conditional acceptance, or condemnation prevail, it becomes a spiritually burdensome environment.

Kasutatud kirjandus ja allikad

1946: The Mistranslation That Shifted Culture (2023). – <https://www.1946themovie.com/> 12.04.2026.

Cornwall, Susannah (2013) *Theology and Sexuality*. SCM Press. London.

Eesti Evangeelne Luterlik Kirik (2024) *Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku teoloogilise arutelu strateegia aastateks 2024–2029*. – <https://eelk.ee/teoloogilise-arutelu-strateegia/> 12.04.2026.

Eesti Evangeelne Luterlik Kirik (2026) *EELK teoloogilise arutelu strateegia aastaks 2026: soolisuus ja seksuaalsus*. – <https://eelk.ee/teoloogilise-arutelu-strateegia/soolisuus-ja-seksuaalsus/> 12.04.2026.

Eesti Inimõiguste Keskus (2023) *Eesti elanike hoiakud LGBT+ teemadel*. – <https://humanrights.ee/eesti-elanike-hoiakud-lgbt-teemadel/> 12.04.2026.

Eesti Keele Instituut. *Sõnaveeb. LGBT+ terminibaas*. – <https://xn--snaveeb-10a.ee/ds/LGBT/> 12.04.2026.

Eesti Kirikute Nõukogu (16. oktoober 2008) *Eesti Kirikute Nõukogu seisukoht homoseksuaalsuse küsimuses*. – <https://ekn.ee/eesti-kirikute-noukogu-seisukoht-homoseksuaalsuse-kusimuses/> 12.04.2026.

Eesti Kirikute Nõukogu (4. mai 2012) *Eesti Kirikute Nõukogu arvamus kooseluseaduse väljatöötamise küsimuses*. – <https://ekn.ee/eesti-kirikute-noukogu-arvamus-kooseluseaduse-valjatootamise-kusimuses/> 12.04.2026.

Eesti Kirikute Nõukogu (28. september 2012) *Eesti Kirikute Nõukogu seisukoht kooseluseaduse eelnõu kontseptsiooni kohta*. – <https://ekn.ee/eesti-kirikute-noukogu-seisukoht-kooseluseaduse-eelnou-kontseptsiooni-kohta/> 12.04.2026.

Eesti Kirikute Nõukogu (3. oktoober 2014) *Eesti Kirikute Nõukogu avalik kiri Eesti Vabariigi Riigikogule seoses kooseluseaduse eelnõuga*. – <https://ekn.ee/eesti-kirikute-noukogu-avalik-kiri-eesti-vabariigi-riigikogule-seoses-kooseluseaduse-eelnouga/> 12.04.2026.

Eesti Kirikute Nõukogu (9. mai 2023) *Arvamus perekonnaseaduse muutmise eelnõu kohta*. – https://ekn.ee/wp-content/uploads/2024/05/EKN_Arvamus_PerekSMuutm.pdf 12.04.2026.

Eesti Kirikute Nõukogu (12. juuni 2023) *Eesti kirikujuhtide läkitus abielu toetuseks*. – <https://ekn.ee/eesti-kirikujuhtide-lakitus-abielu-toetuseks/> 12.04.2026.

Iozzio, Mary Jo (2017) HIV / AIDS. – *The Oxford Handbook of Theology, Sexuality, and Gender*. Toim. Adrian Thatcher. Oxford University Press. Oxford.

Karo, Roland (2017) Homoseksuaalsusest – mitte porno, vaid romantiliste filmide tasandil. – *Kirik & Teoloogia*. – <https://kjt.ee/2017/11/homoseksuaalsusest-mitte-porno-void-romantiliste-filmide-tasandil/> 12.04.2026.

Karo, Roland (2025) Kursus „Sexual theology” Tartu Ülikoolis kevadel 2025.

- Karo, Roland (2026) Kursus „Sexual theology” Tartu Ülikoolis kevadel 2026.
- Laats, Annika (2017) „Suud puhtaks”. – *ERR*. – <https://www.err.ee/634420/video-kirikuopetaja-laats-avaldas-etv-eetris-toetust-kooseluseadusele> 12.04.2026.
- Lahe, Jaan (2011) *Humanistliku kristluse manifest*. – https://www.petitsioon.com/humanistliku_kristluse_manifest 12.04.2026.
- Lahe, Jaan; Nõmmik, Urmas (2011) Homoseksuaalsus Piiblis. – *Usuteaduslik Ajakiri* 1/62. – <https://ojs.utlib.ee/index.php/UA/article/view/23413/17822> 12.04.2026.
- Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium (2025a) *LGBTIQ-inimeste võrdsete võimaluste edendamise aluspõhimõtted ja tegevuskava 2025–2030*. – <https://mkm.ee/sites/default/files/documents/2025-12/LGBTIQ-inimeste%20v%C3%B5rdsete%20v%C3%B5imaluste%20edendamise%20alusp%C3%B5him%C3%B5tted%20ja%20tegevuskava%202025-2030.pdf> 12.04.2026.
- Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium (2025b) Valminud tegevuskava tugevdab LGBTIQ-inimeste turvatunnet ja võrdseid võimalusi. – <https://mkm.ee/uudised/valminud-tegevuskava-tugevdab-lgbtiq-inimeste-turvatunnet-ja-vordseid-voimalusi> 12.04.2026.
- Nelson, Chad; Woods, Robert H., Jr. (2011) Content analysis. – *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*. Toim. Steven Engler, Michael Stausberg, lk 109–117.
- Nõmmik, Urmas (2009) Vana Testamendi mõistmise eeldusi. – Jaan Lahe, Tiit Pädam (toim.), *Minu Issand ja minu Jumal! Pühendusteos Dr. theol. Toomas Pauli 70. sünnipäevaks*. EELK Usuteaduse Instituudi toimetised XX. Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut, lk 13–24.
- Nõmmik, Urmas (2014) Kirikust, teoloogiast, peremudelitest ja kooseluseadusest. – *Kirik & Teoloogia*. – <https://kjt.ee/2014/09/kirikust-teoloogiast-peremudelitest-ja-kooseluseadusest/> 12.04.2026.
- Oliver, Marcia (2013) Transnational Sex Politics, Conservative Christianity, and Antigay Activism in Uganda. *Studies in Social Justice* 7(1), lk 83–105. <https://pdfs.semanticscholar.org/d5cf/ee02753974c01f351111770918fd1e2c80ab.pdf> 18.04.2026.
- Pew Research Center (2025) *Same-Sex Marriage Around the World*. – <https://www.pewresearch.org/religion/fact-sheet/same-sex-marriage-around-the-world/> 12.04.2026.
- Portmann, John (2003) *Sex and Heaven: Catholics in Bed and at Prayer*.
- Pöder, Johann-Christian (2023) Kirikute vastutus seksuaalvähemuste olukorra ees on väga selge ja otsene. *Delfi*. <https://arvamus.delfi.ee/artikkel/120204702/johann-christian-poder-kirikute-vastutus-seksuaalvahemuste-olukorra-ees-on-vaga-selge-ja-otsene> 12.04.2026.
- Pöder, Thomas-Andreas (2017) Konfliktist osaduseni luterlikust perspektiivist. – *Kirik & Teoloogia*. – <https://kjt.ee/2017/09/konfliktist-osaduseni-luterlikust-perspektiivist/> 12.04.2026.
- Rainbow Index of Churches in Europe (2025) *RICE 2025*. – <https://inclusive-churches.eu/> 12.04.2026.

Riistan, Ain (2019) Seksuaalsus ja seksuaalvähemused pühakirjas. – *Kirik & Teoloogia*. – <https://kjt.ee/2019/10/seksuaalsus-ja-seksuaalvahemused-puhakirjas/> 12.04.2026.

Rohtmets, Priit (2017) Naiste ordineerimisest Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus. – *Eesti Kirik* 29, 2. august. – <https://eestikirik.ee/naiste-ordineerimisest-eesti-evangeelses-luterlikus-kirikus> 12.04.2026.

Rootsi Kirik. *Rootsi Kirik ja LGBTQ*. – <https://www.svenskakyrkan.se/sokdintro/hbtq> 12.04.2026.

Salumäe, Mart (2018) Kas homoseksuaalne vahekord on patt? – *Kirik & Teoloogia*. – <https://kjt.ee/2018/04/kas-homoseksuaalne-vahekord-on-patt/> 12.04.2026.

Savik, Iris (2019) *Biseksuaalne identiteet ja selle seosed religiooniga kristliku usu näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/8eb48a97-e7db-4b8c-9f65-b3fdd462b96a/content> 12.04.2026.

Savik, Iris (2022) *Seksuaalse identiteedi käsitlemine religiooses kontekstis Eesti kristliku kogukonna näitel*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/7751f259-a308-4ebb-81c2-bfc8e6c97d0b/content> 12.04.2026.

Sigurdson, Ola (2017) Desire and Love. – *The Oxford Handbook of Theology, Sexuality, and Gender*. Toim. Adrian Thatcher. Oxford University Press. Oxford.

Soome Evangeelne Luterlik Kirik. *Equality*. – <https://evl.fi/en/our-work/our-policies/equality> 12.04.2026.

Stuart, Elizabeth (2017) The Theological Study of Sexuality. – *The Oxford Handbook of Theology, Sexuality, and Gender*. Toim. Adrian Thatcher. Oxford University Press. Oxford.

Thatcher, Adrian (2017) Introduction. – *The Oxford Handbook of Theology, Sexuality, and Gender*. Toim. Adrian Thatcher. Oxford University Press. Oxford.

Viilma, Urmas (12. juuni 2023) Facebooki postitus. – <https://www.facebook.com/peapiiskop.urmas.viilma/posts/pfbid02Qyk3QZakYdHRLFxjwJJKNoBoDvmEHkXTkFRPg6cVxnuX242DWe5WBpdjemovkEWMl> 12.04.2026.

Vikervaade (2023) 600 ühiskonnategelast avaldasid toetust abieluvõrdsusele. – <https://vikervaade.ee/600-uhiskonnategelast-avaldasid-toetust-abieluvordsusele/> 12.04.2026.

Weber, Mari (2020) *Narratiivne uurimus homoseksuaalsest sättumusest ja kristlikust identiteedist viie intervjuu põhjal*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/46c94556-1f56-4cb6-be8b-5e3009c14966/content> 12.04.2026.

Lisa 1. Mõisted

LGBT+ – katusterminina kasutusel olev esitähthühend sõnadest „lesbid, geid, biseksuaalsed ja transsoolised inimesed“, millega viidatakse kõigile inimestele, kes ei ole heteroseksuaalsed ja/või kelle sooline identiteet ei ühti neile sünnil määratud sooga

Abieluvõrdsus – olukord, kus seaduslik õigus abielluda on nii sama- kui erisoolistel paaridel

Kapist välja tulema – oma seksuaalse ja/või soolise identiteedi teadlik avalikustamine teistele inimestele (nt pereliikmetele, sõpradele, töökaaslastele või laiemale avalikkusele)

Kväär – eestikeelne vaste ingliskeelsele sõnale *queer*, millel on alates 1990. aastatest kasutusel kaks paralleelset, kuid vastanduvat tähendusviisi. Ühes kasutuses mõistetakse kvääri heteronormatiivsusele vastanduva identiteedina või laia koondava sõnana LGBT+ kogukonna kohta. Teises, eelkõige teoreetilises ja analüütilises kasutuses lähtutakse sõna teisestavast ajaloost ning kvääri abil seatakse kahtluse alla kõik seksuaalsed ja soolised normid, mitte ainult normist kõrvalekalduvad identiteedid.

Mittebinaarne inimene – inimene, kes ei määratle ennast binaarse soosüsteemi järgi

Panoseksuaalne – omadussõna, mis kirjeldab seksuaalset ja/või romantilist külgetõmmet sõltumatult teise inimese soost

Seksuaalne identiteet – inimese arusaam endast kui seksuaalsest olendist – sellest, kellega ta soovib suhteid luua, milliseid suhteid ta soovib luua, kes ta ise on ning millisena ta soovib, et teda nähtaks

Soo tunnustamine – toiming, mille käigus riik tunnustab transsoolise või intersoolise inimese soolist identiteeti

Sooline üleminek – protsess, mille käigus transsooline inimene hakkab elama vastavalt oma soolisele identiteedile

Transsooline – omadussõna, mis kirjeldab olukorda, kus inimese sünnil määratud sugu ei ühti tema soolise identiteediga

(mõistete allikas: Sõnaveebi LGBT+ terminibaas)

Lisa 2. Intervjuuküsimused

Sissejuhatavad küsimused:

Kui kaua olete olnud teadlikult LGBT+ kogukonna liige?

Kui kaua olete olnud teadlikult kristlane?

Kas olete ristitud?

Kas olete leeritatud?

Kas olete hetkel mõne koguduse liige?

Kui ei, siis kas olete varem olnud mõne koguduse liige?

Kui jah, siis millisesse konfessiooni/kirikusse kuulute?

Kuidas saite oma kogudusest teada ja miks just sellega ühinesite?

Milline on teie roll koguduses?

Kas olete kunagi kogudust vahetanud? Kui jah, siis miks?

Kas olete kunagi konfessiooni/kirikut vahetanud? Kui jah, siis miks?

Teie vanus

Teie sugu

Teie seksuaalne orientatsioon

Teie perekond (kas elate üksi, partneriga koos, kas registreeritud kooselus või abielus, kas teil on lapsi)

Kellele ja kus olete oma identiteeti avanud (pere, töö, kogudus)? Kuidas see on mõjutanud

Teie kogemusi?

Sisuküsimused:

Millised on mured, mis tulenevad sellest, et olete LGBT+ kristlane?

Kuivõrd arvate, et Teie mured erinevad nende kristlaste omadest, kes ei kuulu LGBT+ kogukonda?

Kuidas olete nende muredega toime tulnud ja mis on Teid aidanud?

Kogudus vs kirik

Mõeldes vaid oma kogudusele ja sellega seonduvale, mis oleksid esimesed kolm positiivset asja mida välja tooksite?

Mõeldes vaid oma kogudusele ja sellega seonduvale, mis oleksid esimesed kolm negatiivset asja mida välja tooksite?

Mõeldes vaid oma kirikule ja sellega seonduvale, mis oleksid esimesed kolm positiivset asja mida välja tooksite?

Mõeldes vaid oma kirikule ja sellega seonduvale, mis oleksid esimesed kolm negatiivset asja mida välja tooksite?

Kui on aega:

Kui olete kunagi näidanud üles enda rahulolematust millegi suhtes oma koguduses, siis kuidas sellele reageeriti?

Kui olete kunagi näidanud üles enda rahulolematust millegi suhtes oma kirikus, siis kuidas sellele reageeriti?

Kas tunnete, et saate enda koguduses või kirikus piisavalt tuge mistahes teemade ja murede arutamisel? Milles see tugi väljendub? Kui ei, siis miks te nii tunnete?

Kas on midagi olulist, mida ma ei küsinud, aga peaksin teadma?